



ліма

Літаратура і мастацтва

ISSN 0024-4686

№ 42 (4945) 20 кастрычніка 2017 г.



Выразнасць сюжэта, дакладнасць слова

10



Адкрываем гістарычныя крыніцы

11



«ТЭАРТ» як майстар-клас

13



Экзістэнцыя Арцёма Шышкова

15



Падарожнік мастака

16

ЗВЯРАЕМ ГАДЗІННІКІ

СПЕЦЫЯЛЬНЫ ВЫПУСК



НАВІНЫ ПЯТНІЦА 20.10

Ана да сербскай літаратуры — зрывае грунт палітычных стасункаў



Кнігі Беларусі будуць прадстаўлены на 62-м Бялградскім міжнародным кніжным кірмашы, які пачынаецца ў нядзелю. Прадстаўнічую дэлегацыю накіроўвае ў Сербію Рэспубліка Беларусь. На пытанні «ЛіМа» пра развіццё беларуска-сербскіх асветніцкіх стасункаў на сучасным этапе адказвае міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр КАРЛЮКЕВІЧ:

- Ці спрыяюць іміджу краіны міжнародныя кніжныя кірмашы за мяжой, у якіх апошнім часам актыўна ўдзельнічае Беларусь?

— І не толькі іміджу нашай краіны, але і ўвогуле спрыяюць развіццю, умацаванню палітычных, сяброўскіх стасункаў з Сербіяй. Мяркуюць самі: у выстаўцы ў Бялградзе ўдзельнічаюць усё новыя і новыя прадстаўнікі айчыннага кнігагандлю, беларускіх літаратурна-мастацкіх масмедыя, беларускіх кніжных выдавецтваў. З ранейшых паездак свае ўражанні пра Сербію кніжную прывозілі і Аляксандр Вашкевіч, кіраўнік «Белкнігі», і Ігар Дудзіч, дырэктар «Белсаюздруку», і Уладзімір Андрыевіч, дырэктар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», і Вікторыя Калістратава, дырэктар выдавецтва «Народная асвета»,

і Аляксей Чарота, намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» — галоўны рэдактар часопіса «Нёман», і прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта доктар філалагічных навук Іван Чарота... Наўмысна згадава канкрэтных творчых, адміністрацыйных асоб, каб акрэсліць шырокую зацікаўленасць у стасунках Беларусі і Сербіі ў частцы кніжнай, літаратурна-мастацкай. Не магу не згадаць ранейшага амбасадара Беларусі ў Сербіі Уладзіміра Мікалаевіча Чушава, які спрыяў арганізацыі такіх паездак, праграме розных мерапрыемстваў у час паездак. На выстаўках у Бялградзе ёсць што паглядзець, ёсць чаму павучыцца. Спадзяюся, што з часам нашы выдаўцы навучацца яшчэ і супольныя праекты рэалізоўваць.

Пункцірам

✓Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Беларусі Сяргея Франкоўскага з 55-годдзем. «Кожны Ваш выхад на сцэну — гэта заўсёды нязменны поспех. Прыхільнікі і знаўцы опернага мастацтва па праве лічаць Вас адным з выбітных майстроў вакалу сучаснасці. Сваім тэмпераментам, унікальным голасам, непаўторнай артыстычнай манерай Вы зачароўваеце гледачоў. Высокае пачуццё стылю, глыбіня пранікнення і выявы дазваляюць Вам шчыра перадаваць драматызм сцэнічнага дзеяства і характар герояў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што шматгранны талент Сяргея Франкоўскага, адданасць мастацтву і надалей будучы ўзорам і крыніцай натхнення для ўзыходзячых зорак беларускай оперы.

✓Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расіі Дзмітрыя Хварастоўскага з 55-годдзем. «Нясмыслена імкненне да вырашэння новых творчых задач, прыродны талент, невычэрпная энергія, яркі тэмперамент здабылі Вам заслужанае прызнанне, павагу публікі і калег не толькі ў Расіі, але і за яе межамі», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што на беларускай зямлі Дзмітрыя Хварастоўскага ведаюць і любяць як таленавітага артыста і чужоўнага чалавека. «Упэўнены, Ваша плённая дзейнасць і далей будзе дарыць гледачам радасць, натхненне, садзейнічаць развіццю і ўмацаванню культурных сувязей паміж нашымі народамі», — падкрэсліў Прэзідэнт.

✓Кіраўнік дзяржавы накіраваў прывітанне ўдзельнікам Першага беларускага філасофскага кангрэса «Нацыянальная філасофія ў глабальным свеце». «Беларусь ганарыцца багатай гісторыяй школы філасофскіх ведаў. Наша зямля здаўна славілася мысліцелямі, чыёй працай створаны ўзоры праніклівага навуковага пошуку, духоўнага азарэння і творчасці», — гаворыцца ў прывітанні. Беларуская культура, якая развіваецца ў пастаянным дыялогу з брацкімі народамі, зрабіла адчувальны ўнёсак у стварэнне сістэмы светапогляду людзей, адзначыў Прэзідэнт. Духоўныя памкненні нацыі ўвасобіліся ў такіх традыцыйных для кожнага беларуса каштоўнасцях, як добрасуседства, гуманізм і сацыяльная справядлівасць.

✓Поўны факсімільны збор спадчыны беларускага першадрукара Францыска Скарыны перададзены ў бібліятэкі Францыі, паведамлілі ў Пасольстве Беларусі ў Францыі. Перадаў выданні дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі падчас візіту ў Парыж. Раман Матульскі сустрэўся з генеральным дырэктарам Нацыянальнай бібліятэкі Францыі імя Франсуа Мітэрана Сільвія Тарсо-Гійры і дырэктарам бібліятэкі Нацыянальнай асамблеі Францыі Патрыкам Мантамбалам. Фонды бібліятэкі парламента Францыі таксама папоўніліся факсімільнымі выданнямі беларускага першадрукара. Удзельнікі сустрэчы абмеркавалі магчымасці развіцця двухбаковага супрацоўніцтва, у прыватнасці выкарыстанне беларускага досведу выдання факсімільных копіяў рэдкіх кніг.

✓Дзіцячы фонд ААН (ЮНІСЕФ) у Беларусі сумесна з Міністэрствам адукацыі і Нацыянальным цэнтрам мастацкай творчасці дзяцей і моладзі аб'явіў два конкурсы ў межах ініцыятывы «Горад, дружалюбны дзецям». Першы конкурс — сярод дзіцячых і маладзёжных парламентаў, другі — сярод маладых журналістаў. Абодва праводзяцца з кастрычніка 2017 па сакавік 2018 года. Лепшыя конкурсныя матэрыялы прадставяць у выпуску газеты ЮНІСЕФ, прымеркаваным да дня прыняцця Канвенцыі аб правах дзіцяці (20 лістапада). Паводле рашэння рэспубліканскага каардынацыйнага савета, 10 гарадам краіны прысвоена званне «Горад, дружалюбны дзецям». Адпаведныя сертыфікаты ўжо ўручаны Брэсту, Наваполацку, Полацку, Пінску, Пружанам, Жодзіну, Салігорску, Баранавічам, Навагрудку і Мінску.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі



Кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Наталля Качанова віншуе Мікалая Чаргінца з юбілеем.

НА СЛУЖБЕ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

Да 80-годдзя Мікалая Іванавіча Чаргінца

Шаноўны Мікалай Іванавіч! Гісторыя кожнага народа напаяецца яшчэ большым сэнсам і зместам, калі з'яўляюцца знакавыя асобы. На пераломе часу, у дні перабудовы, пісьменніцкая супольнасць маладой незалежнай краіны Беларусь апынулася на раздарожжы. Адным з першых, хто ўзяўся за цяжкую карпатлівую працу па кансалідацыі творчых сіл на літаратурнай ніве, сталі Вы, Мікалай Іванавіч, добра разумеючы, што калі свет расколваецца на дзве палавінкі, дык трэшчына заўсёды праходзіць праз сэрца пісьменніка. Не раздумваючы, Вы і Вашы калегі па пярэ, шматлікія пісьменніцкія шэрагі, якія былі раскіданы і якіх Вы аб'ядналі ў грамадскую арганізацыю «Саюз пісьменнікаў Беларусі», адразу і канчаткова паставілі сваё пярэ, якое сапраўды можна было прыраўняць да штыка, на службу дзяржаўнасці, на развіццё жывой творчасці мас, на росквіт маладых літаратурных талентаў, на станаўленне і фарміраванне духоўнай атмасферы ў грамадстве, пашырэнне культурнай прасторы, выпрацоўку эстэтычнага густу і пашырэнне аўтарытэту кнігі сярод чытачоў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі стаў вартым паслядоўнікам волатаў беларускага слова — «Кірыла і Мяфодзія» ў беларускай літаратуры, валадароў дум народных — Янкі Купалы і Якуба Коласа, багатай і глыбокай беларускай літаратуры XX — пачатку XXI стст., слова глыбокага, народнага, палымянага, слова, якое ішло ад Францыска Скарыны.

На працягу больш як дзесяцігоддзя Вы, паважаны Мікалай Іванавіч, узначальваеце створаны па Вашай ініцыятыве Саюз пісьменнікаў Беларусі, які шмат робіць, аб'яднаны агульнай ідэяй стваральнай працы дзеля росквіту нашай краіны, дзеля дабрабыту людзей,

прыраўноўваючы наш хлеб надзённы з хлемам духоўным. Пад Вашым кіраўніцтвам як старшыні СПБ заснаваны і выдаюцца кніжныя серыі: «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі», «Бібліятэка сучаснай фантастычнай і прыгодніцкай прозы», выходзяць кнігі серыі аўтараў-пачаткоўцаў «Дэбют». СПБ заключыў пагадненне з пісьменніцкімі саюзамі больш чым 30 краін. Шмат зроблена для паляпшэння выданняў кніг і часопісаў для дзяцей, для росту зацікаўленнасці сярод чытачоў да твораў беларускіх аўтараў. Пастаянна папаўняюцца шэрагі Саюза пісьменнікаў Беларусі, у які прыходзяць маладыя сілы.

Агульнавядомы Ваш клопат, дарагі Мікалай Іванавіч, пра побыт і творчасць кожнага літаратара. Прызначаны і выдзяляюцца гадавыя штотысячныя стыпендыі маладым пісьменнікам, аказваецца матэрыяльная дапамога ветэранам вайны і працы. Па Вашай ініцыятыве і з Вашым непасрэдным удзелам была дасягнута інтэграцыя міжнародных пісьменніцкіх шэрагаў, утвораны Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Вы ўзначалілі Грамадскі савет па маралі і этыцы, з'яўляецеся су-старшыняй Міжнароднай супольнасці пісьменніцкіх саюзаў. Лаўрэат міжнародных прэмій, пераможца міжнародных і рэспубліканскіх літаратурных конкурсаў. За разнапланавыя дасягненні ў галіне культуры і навукі ў 1998 годзе Ваша імя занесена ў Кнігу рэкордаў Гінеса.

Шырока вядома чытачу Ваша літаратурная творчасць. З 1970 года пачалі выходзіць у свет кнігі, якія заснаваны на багатым жыццёвым досведзе і актыўным практычным удзеле ў духоўным жыцці грамадства. З-пад пярэ выходзяць кнігі «Чацвёрты след», «Трывожная служба», «Следства працягваецца»,

У ІМЯ ДУХОЎНАСЦІ

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў старшыню грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Мікалая Чаргінца з 80-гадовым юбілеем. «Вы атрымалі ўсеагульнае прызнанне як шматгранны пісьменнік — майстар дэтэктыўнага жанру, аўтар шырока вядомых раманаў, напісаных у многім на падставе ўласных перажыванняў. Такія праўдзівыя і павучальныя кнігі сёння вельмі патрэбны нашай моладзі», — гаворыцца ў віншаванні. Прэзідэнт адзначыў, што на працягу плённай працы на пасадзе старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінца аб'яднаў творчыя сілы, каб праз мастацкае слова несці ідэалы міру, добра, высокай духоўнасці. «У Вашай асобе гарманічна спалучаюцца самыя лепшыя якасці грамадскага дзеяча, кіраўніка, літаратара», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. Аляксандр Лукашэнка пажадаў Мікалаю Чаргінцу і надалей радаваць чытачоў сваім жыццёлюбствам, энергіяй, жаданнем быць карысным людзям і роднай Беларусі.

«Служба дні і ночы», «Фінал Краба». Вы здолелі ператварыць жанр дэтэктыва, які быў слаба распрацаваны на працягу ўсяго развіцця гісторыі беларускай літаратуры, у катэгорыю шырокапапулярнай і глыбокаспіхалагічнай літаратуры. Больш за 50 створаных мастацкіх рэчаў паставілі Вас у шэрагі найбольш папулярных і чытаных пісьменнікаў свайго часу. Заслужанае прызнанне і папулярнасць у чытачоў атрымалі раманы «Вам — заданне», «За секунду да выстраля», «Сыны», раман «Аперацыя "Кроў"».

Вялікі і значны, асабліва каштоўны досвед накоплены Вамі, шаноўны Мікалай Іванавіч, у якасці палітычнага і грамадскага дзеяча. Вы абіраліся членам Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, працавалі старшыняй Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы і адначасна старшыняй Камісіі Парламентскага сходу Саюза Беларусі і Расіі па пытаннях знешняй палітыкі. Прымалі актыўны ўдзел у рабоце сесій Генеральнай Асамблеі ААН.

Ваша плённая праца шчодро ацэнена дзяржавай: двума ордэнамі Чырвонай зоркі, ордэнам Пашаны, ордэнам Айчыны III ступені, ордэнамі Расійскай Федэрацыі, а таксама Афганістана, Югаславіі, медалямі і іншымі ўзнагародамі. Вы — лаўрэат міжнароднай прэміі «Зоркі Садружнасці» за 2013 год.

Дарагі Мікалай Іванавіч! Прыміце нашы самыя шчырыя і цёплыя віншаванні з высокім юбілеем! Жадаем Вам доўгіх гадоў жыцця, шчасця, здароўя, поспехаў, плёну ў працы на літаратурнай ніве на карысць беларускаму народу і роднай краіне.

Прэзідыум
Саюза пісьменнікаў Беларусі

Дзеля падтрымкі

Паважаны Мікалай Іванавіч! У гэты ўрачысты і святочны дзень нараджэння жадаем Вам моцнага здароўя, поспехаў у Вашай адказнай працы, шчасця, міру, добра Вам і Вашым блізкім. Няхай заўсёды з Вамі будзе шчырае і ўсебаковае падтрымка калег і сяброў!

Пісьменнікі Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

ЖЫЦЦЁ З МНОСТВАМ СТАРОНАК

Дарагі Мікалай Іванавіч! Калектыў Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі сардэчна віншуе Вас з 80-годдзем! За плячыма велізарнае жыццё. Яно, як цікавая, шыкоўна выдадзеная кніга, — у цвёрдай вокладцы, з мноствам старонак. Адны з гэтых старонак запоўнены душэўным болям, іншыя — плённай працай. Далёка за межамі вядомы Вашы творы і заслугі перад радзімай. Але не пасады і ўзнагароды робяць жыццё творчага чалавека паспраўднана шчаслівым і паўнаважным, а згода з самім сабой і навакольным светам. Мы, Вашы калегі і падначаленыя, як і належыць

сапраўдным сябрам, гатовы і надалей падзяляць з Вамі радасць перамог, а боль Вашага сэрца будзе заўсёды адгукацца рэхам і ў нашых сэрцах. Таму разам з пажаданнямі далейшых творчых поспехаў прыміце шчырыя пажаданні моцнага здароўя, натхнення, добрых навін, паболей штотдзённай радасці, дабрабыту, а побач — як мага больш сапраўдных сяброў і спрыяльных шчырых людзей. Няхай абмінаюць Вас нягоды, а жыццё ў мастацтве і Муза натхнення падарожаць яшчэ шмат захапляльных літаратурных сюжэтаў. Жывіце і тварыце на радасць чытачам.
З ЮБІЛЕЕМ!

Мація БЕЧКАВІЧ

Саломінка

У тую ноч з пятніцы на суботу,
 Перад Судным днём у жыцці тваім,
 Кветка рэдкая цнатлівага дзявоцтва,
 Апошняе, што ты ад мяне чула,
 Было: я кахаю цябе
 Больш за ўсё на свеце!
 Але ж на чым бы той,
 хто не здольны жыць болей,
 Мог утрымацца ў жыцці,
 Калі б яму, без разваг, з вуснаў
 Не падалі саломінку і словы:
 «Я цябе таксама».

Зоран Хр. РАДЗІСАЎЛЕВІЧ (1950)

Жарына

Пачарнеў я
 На ібарскім пляжы пясчаным
 Калі дадому прыду
 Чужой мне будзе
 Мая белая жонка

Напэўна
 Ў Бразіліі недзе
 Мулатка чакае мяне

Чорны мой дзень
 Няхай будзе чорнаю і пасцель

Ды ці ж можа
 Чорнае ў белае ператварацца
 З астылага вугалю
 Жарына разгарацца

Сум

Ты і я
 Разам
 А на снезе толькі мае сляды

Уцёкі

Яна з д'яблам
 А ён з крыжом

Любіца МІЛЕЦІЧ

Бачна тое,
пра што сказаў святы

З вышыняў кажа Сава святы,
 Седзячы за кнігай:
 «Мудрасць — лязо,
 Таемныя веды нявінных».

Калі паўстаюць дзікія сілы,
 Мудрасць — наш надзейны заслон.

А яшчэ кажа ён пра слова хараство
 Ды пра зямлю, не заслоненую словамі.

І цяпер, калі мы бліжэй да тлену,
 чым да сябе,
 Мудрасць для нас — адзіная зброя
 Перад гэтым неўтаймоўным светам,
 Які так жажліва мітусіцца.

Кажа Сава з пяром у руцэ:
 «Усё мінучае, апроч святасці».
 Кажа ён так, і нездарма.
 Цяпер гэта мы добра бачым.

Джорджа НІКАЛІЧ

Ваганні

Елка што ўзвілася пад аблокі
 Ў глебу родную заземлена глыбока

Цёрн калючкі выстаўляе ўпарта
 Пры пшчотных лісціках на варту

Восень яблыню адорвае ўраджаем
 Плод якой паспеўшы загнувае

Нэвена ВІТОШАВІЧ-ЧЭКЛІЧ

Беларусь

Беларусь — гэта казка раўнінная.

У кожнай хаце з дрэва
 жыве пастух,
 які стане царом.

Нідзе не ўбачыш
 такой колькасці белых крылаў!

Можа, гэта ангелы,
 у лебедзяў ператвораныя?

А ці то ліхой мачахай
 зачараваныя царэвічы?

Кожны сваю царэўну шукае,
 з дрэў высокіх гукае,

трапяткімі галінамі,
 як рукамі, махае?

А каханьня іх
 на ўсіх дарогах
 з пшчотнымі белымі
 кветкамі сустракаюць.

Безліч суквеццяў,
 куды ні кінь вокам,
 раскрылася пад нябёсамі,
 якія ў азёры глядзяцца.

Нідзе гэтулькі неба на зямлі!
 І нідзе гэтулькі белых крылаў!

Радамір АНДРЫЧ

З цёмнай студні
пые салавей

Заклятыя лаўцы
 салаўя ловаць
 ловаць у полі
 ловаць вечарам
 у дом малітвы
 сто маіх адводзіць
 за імі клацае
 замок нябачны
 Пякельным голасам
 з недасяжнасці
 пые ім салавей
 няма вам ратунку

Ёван Л. ДЭЛІЧ

Нядаўняй вайны
ветэраны

Сядзяць яны моўчкі, апусціўшы вочы —
 У каго рукаў пусты, у каго калошына, —
 На людна-бяздушных вуліцах і плошчах,
 выстаўішы перад сабой шапкі зношаныя

А некалі ж падстаўлялі грудзі свае
 і голавы

Дзеля ўсяго, што лічылі святым
 безумоўна,

Таму гранаты і кулі былі не галоўным.
 Цяпер у чаканні, ці дзынкне які грошык,
 І ад гэтага боль за ўсе раны горшы.

Пад небама чыстым здранцвела ў адзіноце
 Сядзяць яны моўчкі, апусціўшы вочы,
 Згадваюць страчаных родзічаў і сяброў.
 Цяжка ім бачыць інакшых зусім людзей —

Бесклапотных, занятых самімі сабою,
 Тых, у каго імат яшчэ няздзейсных надзей.

Загадкавасць

Толькі поўдзень мінуў,
 Але ж быццам бы ноч, а не дзень.
 Месяці, нібы сярпок на пазногі,
 Паміж мною і сонцам,
 Якое ўсё ж такі свеціць.
 Што за дзіва,
 Які гэта знак?
 Што ён азначае?!
 Зрэшты, чаго я клапачуся.
 Хутка ўсё стане ясна,
 І святло будзе, і блакіт.
 У гэтым я ўпэўнены.

Зоран М. МАНДЗІЧ

Ціхмяны паэт

Ціхмяны паэт
 Зусім без патрэбы народу,
 Бо маўчаннем сваім яго крыўдзіць,
 Падпарадкаваўшыся страху.
 Усё роўна ж ён некаму служыць,
 Камусьці-такі ваду носіць.

Ціхмяны паэт
 Не можа стаць
 Чымсьці большым за самотніка,
 За гаротна адзінокую асобу.

Ціхмяны паэт
 Ніколі не ўвойдзе ў гісторыю
 Свайго народа

Пераклад Івана ЧАРОТЫ



Крэпасць Голубац.

ПАЭЗІЯ З ПУНКТУ ГЛЕДЖАННЯ ВЕЧНАСЦІ

(POIESIS, SUB SPECIAE AETERNITATIS)

Радамір МІТРЫЧ

Глыбока ўдыхнуўшы, пачаць шлях.
 Тады ж, калі і песню.
 Вершы прамаўляць як азбуку святла
 і цемры, у роўнай ступені.
 Адпачыць, здзівіўшыся нечаму; абуджацца
 паўсюдна, дакуль сягае думка.
 Лунаць па марскіх прасторах; неба —
 гэта толькі заслона, якую калыша
 пшчотная рука, і змена пор года.
 Праходзіць праз цяроўнік, абмінаць
 немінучае, адысці ў няўяўнае.
 Вока, вуха, дотык, пах і смак сабраць
 у адно. Ператварыць у паэзію.
 Загаварыць пра нябачнае, але так умела,
 каб ледзь можна было здагадацца.
 Быць цярплівым, адазвацца на гук,
 якім створаны космас.
 Трымацца паказальнікаў, знакаў,
 пячаткаў і зорак.
 Супрацьстаяць дэману раздражнёнасці,
 ляноты і лжывай багемы.
 Адказваць на пасланні паэтаў-
 нябожчыкаў, якія, па тваім уласным
 меркаванні, перасягнулі смяротнае.

Не азірацца на крытыкаў-невукаў,
 на фарысеяў, на дылетантава,
 догму і фалькларызм.

Не містыфікаваць, не трымацца
 дамінучай паэтыкі.
 Не заганарыцца, не сентыментальнічаць,
 не падлашчывацца.
 Прыслухоўвацца да начной песні салаўя,
 чуць яе, нават калі загаласяць
 аўтамабільныя сірэны.
 Складаць мазайку з самых дробных
 дэталю, трымаючы цэласнасць
 у свядомасці. З эскізам творцы,
 перададзеным у рукі.

Будаваць вежу, сімвал абароны, маяк,
 як спосаб перадаць пасланні, —
 на самотным востраве, прыстанішчы
 ад гоману і шаленства свету.
 Не карыстацца трукамі,
 не пісаць праз сілу.
 Вучыцца пакорлівасці. Заўсёды
 ёсць у чым каляцца.
 Адчуць сваю незвычайнасць. Быць
 святым і праклятым. Мешкавіну
 і рызу насіць на адным і тым жа целе.
 Быць сведкам ператварэння крыві ў віно.
 Попелу ў азонь.
 Верыць у працягласць духа, ён уздымаецца
 бачна, як туман над вадой.
 Адолець зямное. Карані і крону
 прыроўніць.

Адчуваць паўнату Логаса ў словах. Калі
 ствараецца песня, адно слова кліча
 другое. І трэцяе. У віхоры, які часам
 перасягае свядомае ўспрыманне
 і іх узаемную сувязь.
 Паэзія — соль зямлі. Прыправа, якая
 ўзнікае на слязах і радасці.
 Трапіць у містраль. Трапіць у эпіцэнтр
 сусвету. У моры адчуць кроплю.
 У кроплі — мора.
 Стварыць уласную касмагонію,
 філасофію, стварыць мастацтва,
 якое перасягае наша «я».
 Умеранасць за ўмеранасць, быць геданістам,
 калі абставіны дазваляюць.
 Увасобіцца ў кожным стварэнні.
 Быць часткай адзінага арганізма.
 Трымаць перад сабой Таа. Успрымаць
 Смерць як спадарожніцу,
 усвядоміць яе як стан пераходу.
 Дэкананізаваць рыфму. Паэзія —
 не проста складанне слоў наводле
 іх семантычнага складніка.
 Быць правадыром. Быць слугой.
 Быць каралём. Быць пагарджаным
 і ўслаўленым.
 Быць распятым. Уваскрэснуць у справах.
 Даваць адказы. Унікнуць у тайну,
 якой ахутаны свет.

Перасягнуць навуку, мець уласную
 рэлігію. Паважаць універсальныя
 кодэксы.
 Не памятаць вершаў, не вучыць
 іх на памяць. Яны частка моманту,
 які бурліць у вечнасці.
 Не дазваляць плебісу рабіць
 з цябе блазнюка.
 Не заклікаць да вайны. Не мірыць ворагаў.
 Усё мае прадвызначаную плынь.
 Мець істоту, з якой аб'яднаеш цела.
 Мы створаны дзеля андрагіннасці.
 Не тужыць. Нябожчыкі працягваюць
 шлях жывымі душамаі.
 У марах знайсці праход між часам
 і прасторай.
 Вандраваць. Заставацца на адным
 месцы, але мець сваю таямнічую
 геаграфію.
 Пазбягаць усялякай ідэалагічнай
 і палітычнай практыкі.
 У тэорыях знайсці практычны сэнс.
 Пагарджаць грашыма. Пагарджаць
 лічбамі.
 У міфе знайсці дзяцінства. Затрымаць яго
 у сабе і тады, калі твар змаршчынее.
 Эскіз ніколі немагчыма закончыць.
 Сапраўдны твор застаецца
 неакончаным.
 Пераклад Ганны НАВУМАВАЙ

Драган ЛАКІЧАВІЧ

Вар'яцкі рукапіс

Бялградскія апавяданні

ДАКЛАДНЫ ЧАС

Я заўсёды хаджу па правым баку вуліцы. Калі правы бок раскапаны, не пераходжу на левы. Іду па іншай вуліцы — абавязкова справа.

Ніколі не пераходжу на чырвонае святло. Крыў божа!

Калі б святлафор зламаўся і гарэла толькі чырвонае, я б не пераходзіў... Гэта мой прынцып. Не буду пераходзіць! Адназначна.

Нават калі і з аднаго, і з другога боку на тры кіламетры ад пешаходнага пераходу не будзе ніводнай машыны — я пераходзіць не буду! Кропка!

Быў выпадак: ідзём, мой добры сябра, вядомы паэт, і я. Падышлі да скрыжавання, трэба перайсці вуліцу. Ён паглядзеў налева-направа, бачыць: няма нікога, і пайшоў, і пераходзіць... Я, аднак, не... Я чакаю... Калі загарыцца зялёнае, тады... Ён на сярэдзіне дарогі затрымаўся, азірнуўся, бачыць: няма мяне... Калі перайшоў, спыніўся, пачакаў... Я кажу яму: «Ведаеш што, сябар! Мы і далей можам сустракацца, сябраваць, гутарыць пра паэзію... Паважаць адзін аднаго... Можам застацца сябрамі... Але на чырвонае — не! Ніколі!»

Гэта пытанне паслядоўнасці, стылю, прынцыпу. Можна сказаць, годнасці!

Або, напрыклад, дакладны час.

Дакладны час — сінонім жыцця. Нараджаецца дакладна ў пэўны час, памірае дакладна.

Я прыходжу дакладна ў прызначаны час. Да хвіліны.

Праўда, бывае, часам прыходжу і значна раней, але лепш пачакаю я, чым будучы чакаць мяне. Дзеля прыстойнасці чакаю не ў прызначаным месцы, а крыху водаль. Да месца падыходжу з дакладнасцю да хвіліны — каб у таго, з кім сустракаюся, не ўзнікла пацупця віны, што я чакаў.

Любое мерапрыемства павінна пачынацца хвіліна ў хвіліну. Калі спаборніцтва не пачынаюцца дакладна ў вызначаны час, я сыходжу. Дакладнасць для мяне больш важная, чым дэрбі. Калі фільм не пачынаецца своечасова, скарджуся дырэктару кіназатра. Патрабую вярнуць мне грошы за квіток. Я гатовы і ў суд пайсці за такіх рэчы.

Калі б усе былі такімі, як я, не былі б такімі адсталымі. Сустрэчу з сябрам я абавязкова прызначаю пад гарадскім гадзіннікам... Свой звяраю з гарадскім — каб не было блытаніны.

Напрыклад, сустрэча ў сем. Я прыходжу раней. Роўна ў сем і адну хвіліну — сыходжу! Больш не чакаю, ні секунды! Няхай там будзе хто заўгодна — кіраўнік дзяржавы, мая маці, старадаўні кум... Сыходжу, кум! Гэта пытанне характару і самапавагі.

І з жанчынамі таксама. Дзяўчына, прыгожая, нібы з баганічнага саду. Кахаю яе, і яна мяне кахае, і да канца жыцця кахаць будзе... Чакаю яе да сямі. Калі спозніцца на адну хвіліну, не заспее мяне тут... Бывай, любя!

Я не перастаю яе кахаць, але не чакаю! Не, не!

Толькі аднойчы чакаў... Гэта было маё юнацкае каханне — з Крушаўца. Не бачыў яе з выпускных іспытаў у школе. (На фотаздымку напісала: «Незабыўная ноч пад Багдалай», а мой сябар паэт кажа: «Незабыўная ноч пад будалам!».) Я напіўся, пакуль яна танцавала. Хто ўмее танцаваць, карыстаецца нашмат большым попытам у жанчын. Танцаваць трэба вучыцца, а п'янстваваць кожны можа.

Потым з'явілася, праз дваццаць пяць гадоў, чалавеча. Прыгажэйшая, чым калісьці.

— Я вярнулася да цябе, — кажа. — Не магу без цябе. Давай пачнём усё нанова.

Спатканне заўтра апоўдні ля ўвахода ў «Маскву». Адтуль пойдзем у муніцыпалітэт Стары горад, закажам вячанне... Панясём метрыкі... Шляхі Гасподнія невыведныя... У адрозненне ад герояў Шэкспіра, наша каханне не ведала перашкод.

Я прыйшоў нашмат раней. Бялград у сонечных промнях, вуліца імкнецца ў неба... Не магу стаяць на месцы... Шаўковы гальштук, капялюш, гарнітур... Калі чакаеш жанчыну ўсяго свайго жыцця, час пралятае хутка.

Поўдзень — яе няма!

Ведаю я жанчын: яны заўсёды спазняюцца. Пакуль апануцца і нафарбуюцца, потым што-небудзь забудуцца — вяртаюцца. Жанчыны — нявольніцы ўласнай прыгажосці. Калготкі ў іх увесь час паўзучы.

Чакаю паўгадзіны, чакаю гадзіну, чакаю тры гадзіны — няма яе... Падалося: вось яна, але ўсё ж не.

Людзі, якія раніцай ішлі на працу, вяртаюцца — яе няма.

Калі сцямнела, пайшоў і я.

Ці то трэба прачынацца раней?

Ці то з ёй нешта здарылася? Так і не даведаўся.

Больш я не бачыў яе. Не ведаю, ці жывая, ці пабачу калі-небудзь.

І з таго часу прайшла чвэрць стагоддзя, брат.

Я іншым разам праходжу каля «Масквы», каб паглядзець, ці не чакае яна мяне. Заўсёды ў розны час, каб заспець яе знянацку.

Але адчуваю часам, што яна, схваўшыся, глядзіць на мяне... І падышла б да мяне, але ёй сорамна за тое, што тады так спазнілася.

Я не азіраюся — каб не падумала, быццам чакаю яе.

ЧАЛАВЕК-КАНСЕРВЫ

Бачыш гэтую ржу: шрубы, бляшанкі, металічныя набойкі, смецце. Гэта я — пасля вайны.

Да вайны я быў чалавекам — на фабрыцы, чацвёрты ў чарзе на кватэру.

Вайна ўсё перайначыла — людзей, звычкі, гарады, краіну.

Калі пачалася вайна, я, не ведаю навошта, адпусціў бараду. Гляджу ў люстра — іншы чалавек. Ведаў яго, але даўно.

Усе мяняюцца. У што яшчэ ператваруся. На вайне не думаеш, што будзе заўтра. Галоўнае — перажыць сёння.

Пачаліся мабілізацыі. Атрымае чалавек позову — ідзе на вайну, туды, за Дрыну, у імгу. Гіне.

Выходзяць газеты з некралогамі — партрэтамі байцоў.

Адзін сусед зверху, шафёр, загінуў у Славоніі, у кавярні на аўтастрадзе, дзе мы часта спыняліся, вяртаючыся адтуль, з мора. Там заўжды было халоднае піва «Златарог»... Эх, тут і загінуў, заехаў на халоднае піва.

Нехта вярнуўся паранены: міна. Уся краіна замініраваная.

Некаторыя зніклі — уцяклі за мяжу. Іншыя ўхіляліся ад мабілізацыі, спалі пад матчыным бокам на Звездары.

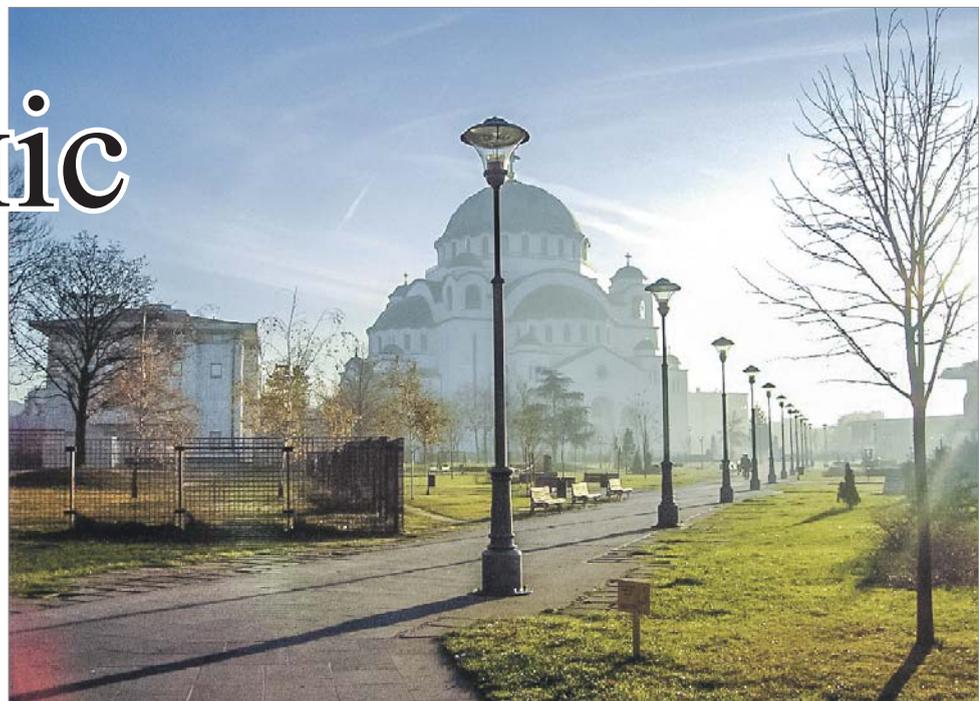
Нас апанулі і ўзброілі, паставілі перад казармай... Боеспрыпасы баявыя... Капітан не дзярэ горла, як тады, калі мы ішлі ў рэзерв і тэрытарыяльную абарону. Зрабіўся ветлівым — спалохаўся.

Задача — абарона чыгункі — мастоў і тунэляў.

Я стаю на варце каля тунэля... Па зменах: двойчы за суткі па чатыры гадзіны... Спім у барак — тут была нейкая адміністрацыйная друкарня... Мы недалёка ад дома, можна і там начаваць, але для гэтага мала ў каго ёсць машына і бензін.

У барак кампанія, карты, шахматы. Нехта прынёс тэлевізар, нехта — ракію. Без ракіі няма кампаніі...

Калі надыходзіць мая змена, бяру вінтоўку, аўтаматычную, і да тунэля. Ззаду



мяне гара, гай, а за чыгункай і шашой — нейкія палі, дамы. І нехта там жыве.

Зіма, студзень, трывожна. Да тунэля прывезлі стары кіёск. У ім буржуйка, «каралева печак». Ёсць крыху дроў. Нехта пакінуў сякерку. Добра гараць і старыя шпалы з разабранай чыгункі, дрэва сухое і насычанае... Адзін дзед, вартаўнік ці апальшчык у барак, прыцягвае нам кожны вечар скрыню вугалю — вышуквае на нейкай кучы. А мы яго за гэта запрашаем абедаль і вячэраць з намі. Вайсковая ежа добрая, пасульчына² і тушонка. І напіваемся. Прыкладаем да бутэлькі. Усе п'юць. Мы ўсе п'яныя.

Палю ў печы, гляджу на вёску за дарогай, сяджу і хаджу чатыры гадзіны, пакуль не прыйдзе змена.

Зрэдку тут праходзіць які-небудзь чыгуначнік — з тунэля, нібы з магілы. Калі праясьне, там, насупраць, бачныя іншыя рэйкі — адзін таварняк праязджае пад вечар, і той з двух вагонаў... Дождж, снег, трывожна... Бываюць і добрыя дні — скачка вавёрка.

Аднойчы капітан кажа мне:

— Ты, Бркіч, быў яфрэйтарам, цяпер будзеш начальнікам варты... Больш не будзеш хадзіць да тунэля, сядзі ў спальні ды глядзі на гадзіннік — каб варта своечасова мянялася, вайскоўцы і ўзбраенне былі на сваіх месцах. У тваім распараджэнні «матарола», будзе сувязь з вартай...

Выдатна. Скінуў боты. Гляджу тэлевізар: удзень аголеныя спявачкі, вайсковыя эстрадныя зоркі і нейкая Супер Снэкі; уначы парнушка... Чаго толькі не пабачыць чалавек па тэлевізары, чаму толькі не навучыцца. Кепска было б, калі б паказвалі толькі вайну, і не было, браток, аголеных цыцак ды азадкаў.

Еджу, на кампаньёле³, і ў казарму — патрэбна ежа для падраздзялення. Калі дакладна, у нас узвод. Гарачае харчаванне, хлеб, салага, кансервы. Адзін раз на дзень.

У войску ежа заўсёды лепей. І даюць нам больш — вайна. Або, зноў жа, нехта не еў, нехта напярэдадні вечарам сышоў дахаты перапануцца, і засталіся яго вячэра і сніданак. Шмат і кансерваў застаецца.

Я бяру дзве бляшанкі кансерваў, пячоначны паштэт, яны лепш за ўсё, і нясу дахаты — паснедаю раніцай, каб не хадзіць у краму.

На наступны дзень вялікая рэшта: засталася дваццаць бляшанак мясных кансерваў па дзвеце грамаў. Я палову, дзесці штук, засунуў у мяшок, каб занесці дахаты. Наступным разам пакет сардзін. І зноў паштэт. Калі ёсць, не збіраюся вяртацца ў казарму...

Зрабіў добры запас кансерваў, у віталіні. Вайна, спатрэбяцца. Кансервы ёсць кансервы — захоўваюцца доўга. Наогул кажучы, у кожнага ёсць два-тры мяхі мукі ў запасе. Няхай будзе — есці не просіць. Бачыў суседа: нёс скрыню алею на лесвіцы.

Аднойчы выклікаюць мяне па «матароле» з аднаго паста. Чуваць кепска: нібыта іх нехта абязброіў. Абязброілі варту з баявымі боеспрыпасамі!

Я ажно падскочыў.

Узяў з сабою і развадзяшчага. Селі ў машыну, трэба паведаць капітану, такі парадок.

А там нейкі алкаш, п'яны ў зюлю, вырашыў, што перад ім харват, нацэліў аўтамат, а гэты мой падняў рукі ўгору.

Той, цывільны, пабачыў нас і кажа: — Падыходзьце, падыходзьце, халера на вас!

Я накіраваўся да сховішча, але ці то ад выпіўкі — пілі нейкі чортаў каньяк, — ці то ад таго, што нічога не бачна з-за зарасніку травы і кустоў, упаў, падварнуў нагу і пашкодзіў сустаў. Працяў жahlівы боль... Я ўскрыкнуў.

Той кінуў аўтамат на насып:

— Цьфу! — плонуў ды пайшоў. Потым азірнуўся і дадаў: — Дзярмо вы, а не войска! — І пайшоў паўз тунэль па сцяжынку ўгору. Гэта быў самы кароткі шлях, мы забаранілі там, праз лясок, хадзіць, як з мэтай небяспекі, так і таму, што нехта можа падабрацца і замінаваць тунэль... Ён, п'яны, праігнараваў забарону, натрапіў на вартавога, такога ж п'янага.

Верагодна, я ненадоўга страціў прытомнасць... Мяне паклалі ў машыну, завезлі ў Ваенна-медыцынскую акадэмію, зрабілі здымак. Нагу ў гіпс, і дахаты. (Бальніцы перапоўненыя параненымі, ляжаць і на лесвіцах, і ў сутарэннях...) Сказалі адпачываць... Бывай, абарона!

Увайшлі ў дом.

Капітан і развадзяшчы трымаюць мяне, я іх абняў абедзвюма рукамі, нібы родных.

Калі заходзілі, развадзяшчы зачэпіў скрыню з кансервамі ў віталіні, на слабенькай паліцы для абутку. Скрыня ўпала, паштэты разляцеліся. З-пад той скрыні — другая.

— Гэта вайсковыя кансервы, — сказаў капітан.

Маўчу.

— Ён мне сказаў, што купіў іх у дысконце, на зніжках, — кажа жонка.

— Спадарыня, ён скраў іх у таварышшу. Яны там, на полі бою, атрымліваюць па адной невялікай пайцы раз на тыдзень, — дадаў капітан. — Значыцца, напішаш рапарт.

Пакінуў мяне ў распачы.

— Я ведала, што ты нягоднік, але што злодзей — не здагадалася, — выдала жонка.

Я й не заўважыў, як нага перастала балець.

Жонка той жа ночы сышла і больш не вярталася.

Нага мая так і не выпрасталася. Вось, крыва! Яшчэ і пухліна засталася.

Фабрыку яшчэ да вайны закрылі... Разнеслі хто што мог... Потым яе бамбілі, і ніхто не шкадаваў: бетонныя апоры падкідвала на трыста метраў, уверх, на Стражавіцы пакасілі дрэвы таўшчынёю паўметра ў дыяметры... Вытворчасць ператварылася ў кансервы!

Краіна, якая прайграла вайну, падобная да адчыненых кансерваў.

Вайна ўслаўляе пераможцаў.

А пераможаны ўслаўляе свайго ворага.

Я зрабіўся кансервай. Гэта маё імя і прозвішча. Так мяне клічуць тут, на Буўляку.

Прадаю старызню, іржу, пазадкі — такіх ж, як я сам.

Пераклад з сербскай мовы Аляксея ЧАРОТЫ

1. Будала (серб.) — дурань.

2. Страва з фасолі.

3. Мадэль аўтаматнага «Фіят».

Слядамі біяграфіі па слядах сюжэтаў

80-годдзе — значная дата для пісьменніка. За плячыма не толькі шмат пройдзеных дарог, але і багата літаратурных здабыткаў. Безумоўна, кожны творчы чалавек адлюстроўвае праз свае мастацкія творы светапогляд, жыццёвыя перакананні, грамадзянскую пазіцыю, але разам з тым — і біяграфію. 17 кастрычніка старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец адзначыў 80-гадовы юбілей. Лепш за ўсё аб празаіку з такім салідным творчым стажам распавядуць, вядома ж, яго кнігі.

«Фінал Краба» (1979 год)

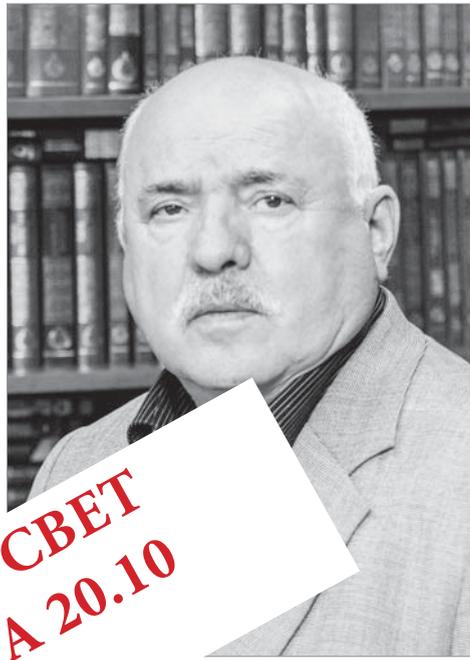
Аповесць, у якой чытач сустракаецца з апэратыўным супрацоўнікам крмінальнага вышуку Ветравым, што будзе з'яўляцца і ў пазнейшых творах пісьменніка. Думаецца, на шляху, які прайшоў М. Чаргінец ад шараговага супрацоўніка да начальніка ўпраўлення крмінальнага вышуку Міністэрства ўнутраных спраў Беларусі, было нямаля цікавых і небяспечных сюжэтаў. Быў, мабыць, рэальны прататып і ў кемлівага, неардынарнага Краба, які кіраваў групоўкай злачынцаў, і ў апэратыўніка Ветрава, які змог пацвердзіць высокі ўзровень прафесіяналізму, прадвызначыўшы той самы «фінал Краба». У аповесці ўдала спалучаюцца займальнасць і завостранасць дэтэктыўнага дзеяння з маральнымі псыхалагічнымі пэрсанажаў.

«Служба дні і ночы» (1981 год)

Кніга з чатырох аповесцяў («Апошні прыезд», «Аднойчы ў сакавіку», «Вяселля не будзе», «Па божай волі»), аб'яднаных аднымі і тымі ж галоўнымі героямі, галоўны з якіх — ужо знаёмы чытачу капітан, а пасля і маёр Ветраў.

Мікалай Чаргінец умела карыстаецца мастацкімі прыёмамі, уласцівымі дэтэктыўнай прозе, не толькі для раскрыцця сюжэтай інтрыгі. Выдатнае разуменне маральна-сацыяльнай крыніцы канфлікту, псіхалагічнай сутнасці тых неспрыяльных умоў, якія штурхаюць чалавека на здзяйсненне злачынства, а не станае раздзяленне на станоўчыя і адмоўныя персанажаў — тое, на якім трымаюцца гэтыя пісьменніка.

У гэтым рамане ў беларускай літаратуры адлюстраваліся многія праблемныя моманты. Тэма Афганскай вайны, якая па-дзейнаму нікога не пакідае абываком. Першая кніга Мікалая Чаргінца, прысвечаная гэтай тэме — «Тайна чорных гор», — выйшла ў 1987 годзе, падчас знаходжання аўтара ў Афганістане, дзе ён з 1983 — 1987 гг. выконваў інтэрнацыянальны абавязак. М. Чаргінец на свае вочы бачыў усё тое, што так няпроста пераўтвараць у мастацкую прозу: баявыя будні савецкіх салдат, гібель і цяжкія раненні таварышаў... Аўтар распавядае не толькі пра тое, што давалася перажыць маладым хлопцам, якія трапілі ў душманскі палон, але і пра самаахвярнасць простых афганцаў дзеля выратавання палонных.



Фота Кастуся Дробіва.

**КНИЖНЫ СВЕТ
ПЯТНІЦА 20.10**

«Тайнік у ціхім завулку» (1992 год)

Адзін з першых дэтэктываў Мікалая Чаргінца, перакладзены на беларускую мову (пераклад Уладзіслава Рубанава). У кнігу ўвайшлі аповесці «Тайнік у ціхім завулку», «З наганам у цемры», «Вяселля не будзе» і «Не ўсе людзі ўначы спяць». Класічны дэтэктыўны сюжэт з паслядоўным раскрыццём таямніцы злачынства ў спалучэнні з глыбокай мастацкай распрацоўкай вобразаў галоўных герояў. Безумоўна, жывая практыка (у 1987 — 1993 гг. М. Чаргінец — начальнік ўпраўлення ўнутраных спраў на транспарце) стала асноўнай крыніцай фактычнага напаўнення аповесці. Менавіта на гэты момант праўдзівасць сюжэта і адлюстравання характараў — звярнуў у свой час увагу Іван Чыгрынаў.

«Вам — заданне». «За секунду да выстралу» (1997 год)

Раман з дзвюх частак, які сам пісьменнік лічыць адным з найгалоўнейшых у сваёй творчасці. Дарэчы, і паводле водгукаў крытыкаў, менавіта тут найбольш ярка выявілася празаічнае майстэрства аўтара. Упершыню асобныя часткі рамана пабачылі свет у пачатку 1980-х гадоў, але з таго часу неаднаразова перавыдаваліся ў Беларусі, Расіі і Венгрыі. У творы вядзецца расповед пра лёсы вайскоўцаў, супрацоўнікаў міліцыі і простых жыхароў падчас Вялікай Айчыннай вайны (у першай частцы) і пасля яе заканчэння (у другой). У адным з галоўных герояў — Валодзі Славіне — Васіль Быкаў убачыў адлюстраванне асабістага досведу аўтара, якому «давалася перажыць шмат з таго, што перажыў Валодзя ў разбураным, але няскораным ворагу Мінску».

«Таямніцы авальнага кабінета» (2002 год)

Твор, прысвечаны асэнсаванню найбольш вострых тэм сучаснасці, у якім пераплятаюцца дэтэктыўныя і палітычныя інтрыгі. Традыцыйна ў творах Мікалая Чаргінца адлюстроўваецца асабісты жыццёвы і прафесійны досвед, і новы раман не стаў выключэннем. У 1997 — 2008 гг. пісьменнік на пасадзе старшыні Пастаянай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы. Вядома, у творы адлюстроўваюцца не працоўная штодзённасць аўтара, але сітуацыі, у якія даводзілася трапляць паводле службовага абавязку, і ўдзел у шматлікіх міжнародных сустрэчах і перамовах, зноў жа, стварылі багаты запас тэм, вобразаў, характараў і сюжэтаў.

САПРАЎДНЫ СКАРБ ПІСЬМЕННІКА

Калі гаворка заходзіць пра эпітэты ў літаратурнай мове, тым больш пра слоўнік эпітэтаў пісьменніка, звычайна разглядаецца паэтычная творчасць. Менавіта мастацкай паэтычнай мове ўласціва багацце яркіх вобразных слоў-эпітэтаў.

Вядомы лексікограф Анатоль Бясперстых, які прысвяціў жыццё вывучэнню рускай мовы і літаратуры, цягам многіх гадоў займаецца складаннем розных слоўнікаў, але асаблівую ўвагу аддае эпітэтам. Магчыма, таму, што і сам ён — паэт, член Саюза пісьменнікаў Расіі, чалавек, які глыбока і эмацыянальна адчувае кожнае слова — яго смак, колер, гучанне і сэнс. Заглыбляючыся ў мастацкія тэксты, ці то класікаў, такіх славянскіх, як Пушкін, Лермантаў, Тургенеў, Ясенін, і нават многіх сучаснікаў (Геннадзь Іваноў, Барыс Арлоў, Ігар Грыгор'еў, Андрэй Скарынкін, Валянціна Паліканіна ды інш.), Анатоль Бясперстых не толькі наталюе арыгінальнасцю, непаўторнасцю, глыбінёй літаратурнай мовы аўтара, але і ў створаных ім слоўніках дзеліцца з аматарамі прыгожага пісьменства асаблівай, асобнай прыгажосцю слова, народжанага рознымі паэтамі ў розныя часы.

«Слоўнік эпітэтаў Мікалая Чаргінца» карэнным чынам адрозніваецца ад папярэдніх работ лексікографа, бо даследуе мастацкую мову пісьменніка-празаіка, болей за тое, пісьменніка, што піша на «цяжкія», мужчынскія тэмы. Мікалай Іванавіч Чаргінец — генерал-лейтэнант унутранай службы, ваяваў у Афганістане, працаваў у беларускім парламенце, узначальвае Саюз пісьменнікаў Беларусі. Ён — аўтар некалькіх кінасцэнарыяў і спектакляў, больш чым пяцідзсяці кніг: не толькі дэтэктываў, але і раманаў ваенна-патрыятычнай, антытэрарыстычнай, палітычнай тэматыкі, у тым ліку тых, што рэкамендаваны да азнамлення ў школе: «Сыны», «Вам — заданне». Кнігі Чаргінца перакладзены больш чым на 15 моў свету, па іх сюжэтах зняты мастацкія фільмы.

Пісьменнік Іван Сабіла, выказваючы Мікалаю Чаргінецу меркаванне пра яго кнігу «Вам — заданне», адзначыў, «што раман напісаны без моўных штукарстваў. Але ў ім цалкам адбыліся многія вобразы, выяўлены падзеі ваеннага часу, апавядальная плынь напружаная, часта адчуваеш сябе адным з персанажаў...». Дарэчы, можа падацца, што і раман «Сыны» (Мінск, 1989), выбраны А. Бясперстых для стварэння слоўніка, напісаны мовай па-ваеннаму сцісла, дакладнай і без тых самых «моўных штукарстваў». Але ці сапраўды гэта так, ці сапраўды твор вядомага празаіка пазбаўлены літаратурнай выразнасці слова?

Цяжка ўявіць не толькі верш, але і апавяданне, аповесць, раман без эпітэтаў (ад стражытнагрэчаскага ἐπίθετον — «дапаўненне»), якія характарызуюць выразнасць слова, прыгажосць яго гучання і сутнасці, надаюць пэўную экспрэсіўную танальнасць, узаемадзеянчы з асноўнымі тыпамі семантычных пераносаў: метафарай, аксюмаранам, гіпербалай, метафірай і г. д.

Анатоль Бясперстых сабраў са старонак кнігі Мікалая Чаргінца 2370 эпітэтаў (!), выяўленых прыметнікамі, прыслоўямі і дзеепрыслоўямі, а таксама назоўнікамі і словазлучэннямі.

Ад такога твора, як «Сыны», дзе гаворка вядзецца пра вайну ў Афганістане ў 1980-х, рэальныя лёсы савецкіх афіцэраў і салдат, пакуты і боль, гераізм і адданасць, адпачатку не выпадае чакаць лірычных прыгожасцяў, рамантычных усхліпаў і мудрагелістых фраз. Сам змест і тое душэўнае напружанне, суперажыванне дыктуюць адпаведныя патрабаванні да мовы. Таму выбар эпітэтаў аўтара спецыфічны (тут і далей цытаты прыводзяцца на мове арыгінала): *жесточайший, жёсткий, изуродованный, изувеченный, кровавый, опасный, одинокий, острый, миннорозыскной, винтокрылая, ржавый, рискованный, свистящий, скорострельный, ужасающий, трофейный, тревожный, стальная, чертовски тяжёлый, чужой, смертоносный, танкоопасный...*

Але і падчас вайны ўзыходзіць сонца, свецяць зоркі, сустракаюцца людзі, памяць настойліва вяртае чалавека

ў мірнае жыццё, да родных і каханах, да радзімы... Вера ў перамогу, прага жыцця, імкненне да справядлівасці, самаадданасць спараджае іншыя словы: *высочайший, мощный, живой, материнский, верный, ясный, щемлящий, щедрый, чуткий, цветастый, сочувственный, солнечный, смешливый, священный, свободный, светящийся, роскошный, родной, райский, преданный, почётный, надёжный, божественный...*

Аднак «поўны напружанага чакання» раман усё-ткі пра вайну, пра рэальныя цынкавыя труны і мацярынскія слёзы, што «зледзяняюць душы». Таму так шмат у ім эпітэтаў з прыназоўнікам «не», што тояць у сабе энергію халоднага адмаўлення: *неживой, нелюдимый, неладный, немошный, немыслимо острый, неоправданный, неосторожный, неприятный, неповоротливый, нервный, нестерпимый...*

Можна было б працягваць цытаванне, калі б не спыняла цудоўная ўласціваць рускай мовы — яе невычэрпныя магчымасці, шматграннасць, яркасць, простасць і складанасць адначасова! У спісе эпітэтаў Мікалая Чаргінца хапае такіх, дзе «не» нясе ў сабе магутны станоўчы эмацыянальны зарад: *непривычно лёгкий, непровержимый, необычайно красивый, необыкновенно вкусный, независимый, неведимый и даже — ни в чём не повинный!*

У прамове да рамана «Сыны» генерал-палкоўнік Барыс Громаў падкрэсліў: «Ваенныя людзі не літаратурнаўцы, але ў адным мы абсалютна дакладныя: мы беспамылкова вызначаем у любым творы пра сучаснае войска — ці ведае аўтар жыццё, якое ўзяўся апісваць? Або дзейнічае па падказцы? Мы, салдаты, заўсёды адчуем, што напісана пасля «кароткай творчай камандзіроўкі», а што па-сапраўднаму выпакутавана сэрцам і розумам».

Думаецца, што не толькі сюжэт дапамагае адказаць на пытанне пра дакладнасць апісаных падзей, але і мастацкая мова твора, сапраўдны скарб пісьменніка.

Наталля САВЕТНАЯ, член СП Беларусі, СП Расіі, СП Саюзнай дзяржавы

ПУЛЬС СТАРАДРУКАЎ

Дзе даследчыкаў чакаюць знаходкі?

Беларускія старадрукаваныя выданні захоўваюцца ў розных бібліятэках свету, у тым ліку і электронных. Найбольш вядомыя рэсурсы, дзе прадстаўлены беларускія друкаваныя кнігі XIII — сяр. XX стст., — Еўрапейская лічбавая бібліятэка Еўрапейна, Сусветная лічбавая бібліятэка і электронная бібліятэка «Залатая калекцыя Еўразіі» — праект Бібліятэчнай асамблеі Еўразіі. Дзе па свеце рассыпаны старадрукаваныя выданні беларускага паходжання? Пошукі працягваюцца. З некаторымі адкрыццямі падзяліліся падчас Міжнароднага кангрэса «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» ў НББ.

У Новасібірску

У адным з прыватных збораў Нова-сібірска знойдзены Часоўнік, па шэрагу прыкмет тоесны Часоўніку Мсціслаўца 1574 — 1576 гг., распавёў Андрэй Барадзіхін, загадчык аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Дзяржаўнай публічнай навукова-тэхнічнай бібліятэкі Сібірскага аддзялення Расійскай акадэміі навук. Першы Часоўнік выбітнага беларускага друкара П. Ц. Мсціслаўца быў выдадзены ў Вільні на сродкі Мамонічаў у 1574 — 1576 гг. Знойдзены новасібірскі экзэмпляр Часоўніка Мсціслаўца, дзе не захаваліся пачатак і канец, па друкарскіх прыкметах (шрыфт, афармленне, шчыльнасць друку, папера) Барадзіхін схільны аднесці да адной з апошніх работ Пятра Мсціслаўца.

У Кіеве

У Навуковай бібліятэцы імя М. Максімовіча Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі (НБ КНУ) маецца 19 экзэмпляраў, якія прадстаўляюць 16 розных выданняў беларускіх друкаваных, у тым ліку віленскіх, паведамлі дырэктар НБ КНУ Алег Сербін і бібліятэкар аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Дзмітрый Лукін. Два з трох экзэмпляраў кірылічнай кнігі XVI ст. адносяцца да віленскіх выданняў П. Мсціслаўца. Асабліва каштоўнае — «Псалтыр» 1576 г. Яшчэ — «Служэбнік» 1727 — 1732 гг. уніяцкай супрасьляўскай друкарні. З выданняў XVII ст. тры — віленскія, тры — куцеінскага Богаяўленскага манастыра (5 экз.), два — магилёўскага Богаяўленскага брацтва, друку М. Вашчанкі (3 экз.). «Евангелле вучыцельнае» Кірыла Стаўравецкага прызнана магилёўскім выданнем 1697 г. друку М. Вашчанкі (у выніку пераатрыбуцыі), адзначылі Алег Сербін і Дзмітрый Лукін. Па меркаванні даследчыкаў, «Апостал» і «Лимонарь», што пабачылі свет пры садзейнічання Спірыдона Собаля, надрукаваны ў 1630-х гг. менавіта на тэрыторыі Беларусі (нягледзячы на тое, што ў выходных даных згадваецца Кіеў).

Значная частка знойдзеных беларускіх кніг належала калекцыі маскоўскага купца Мікалая Маклакова (Евангелле 1575 г. (Вільня, друкарня Мамонічаў, друк П. Мсціслаўца); Псалтыр 1780 г. (Вільня, друкарня Троіцкага манастыра); Катэхізіс 1783 г. (Гродна, друкарня А. Тызенгаўза)), некаторыя выданні — са штампам бібліятэкі Кіева-Пячэрскай Лаўры (Псалтыр 1576 г. і 1600 г. (Вільня, друкарня Мамонічаў, друк П. Мсціслаўца)). Збор каштоўны, бо мае асобнікі раннях выданняў XVI — XVIII стст.

У Берліне

У 1950 годзе ў г. Марбургу (Германія) быў створаны спецыяльны аддзел для камплектавання літаратуры з краін Усходняй Еўропы. Да 1990 года калекцыя ўсходнеславянскай літаратуры вырасла ад 50 000 да 330 000 тамоў, распавяла даследчыца Хаман Олаф з Берліна. Нядаўна завершаны праект канверсіі

гістарычнага сістэматычнага каталога бібліятэкі ў электронную форму «ARK-online». Каталог змяшчае калекцыю з 1501 па 1955 г. выдання.

Найбольш старое беларускае выданне ў Дзяржаўнай бібліятэцы ў Берліне, адзначанае ў электронным каталоге, — Брэст-Літоўская Біблія 1563 г. Яе набылі ў канцы 1930-х у працэсе кнігаабмену з СССР. Потым экзэмпляр не вярнуўся з эвакуацыі падчас Другой сусветнай вайны. Але ў 1998 г. ён быў знойдзены ў Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы ў Маскве.

У электронным каталоге Дзяржаўнай бібліятэкі ў Берліне ёсць некалькі тытульных запісаў выданняў з друкарні Богаяўленскага Куцеінскага манастыра пад Оршай. Як адзначыла Хаман Олаф, не захавалася выданне Новага Запавету 1652 г., два экзэмпляры Лексікона славенарскага П. Бярынды 1653 г. Затое захавалася выданне Іаана Дамаскіна «Історія альбо правдивое выписанье святого Иоанна Дамаскина о житии святых преподобных отец Варлаама и Иоасафа и о намерении индиян» Варлаама і Іаасафа 1637 г. Яго алічбавалі і прадставілі ў электроннай бібліятэцы для агульнага карыстання.

У Маскве

Выданне Іаана П. Варлаама і Іаасафа Скоўскага «Псалтыр» 1576 г. захавалася ў Маскве ў бібліятэцы імя Варлаама і Іаасафа Скоўскага ў Маскве.

У Маскве захаваліся і іншыя выданні беларускіх друкаваных кніг. У Маскве захаваліся і іншыя выданні беларускіх друкаваных кніг. У Маскве захаваліся і іншыя выданні беларускіх друкаваных кніг.



Апостал. Магілёў. Друк С. Собаля, 1638 г.

беларускага друку — кніга ўсходнеславянскага прапаведніка і філосафа XVII ст. Кірыла Транквіліёна-Стаўравецкага «Евангелле вучыцельнае», надрукаванае ў Магілёве ў друкарні Максіма Вашчанкі ў 1697 г. І трэцяе выданне — «Перло многоценное» Кірыла Транквіліёна-Стаўравецкага, надрукаванае ў Магілёве ў друкарні Максіма Вашчанкі ў 1699 г. Кніга трапіла ў музей з Нікола-Угрэшскага манастыра. Такім чынам, у фондзе музея-запаведніка захоўваюцца тры выданні беларускага друку XVII ст.

У Вільнюсе

У Бібліятэку імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы (БУАНЛ) большасць кірылічных кніг паступіла з Літоўскай духоўнай семінарыі. Бібліятэка Літоўскай духоўнай семінарыі была заснавана ў 1828 г. у Жыровіцкім манастыры, потым бібліятэку перавезлі ў Вільнюс. Сюды з бібліятэк акадэміі навук Масквы і Санкт-Пецярбурга паступіла шмат кірылічных кніг. Таму бібліятэка Літоўскай духоўнай семінарыі стала буйной захавальніцай кірылічных кніг у Вільнюсе.

Шмат выданняў кірылічнага збору БУАНЛ паходзіць з былога ўніяцкага

цэнтра — Жыровіцкага манастыра (тут быў цэнтр славянскай кніжнасці ВКЛ). Кнігі з Жыровіцкага манастыра пазначаны асабліва, распавяла бібліяграф БУАНЛ Энрыка Блікертайтэ: з пачатку выдання прасочваецца запіс ад рукі па ніжнім краі аркушаў: «Сия книга ест з библиотеки монастыра Жировицко-го чину Василиа Великаго».

Ёсць у зборы БУАНЛ

кнігі, што паступілі з Беларускага музея імя Івана Луцкевіча, створанага ў Вільнюсе ў 1921 г.: Казань святого Кирилла (Вільня, 1596) ангелле (Масква, 1606), Псалтыр (1623), Беседы на деяния св. (Кіеў, 1624), Трыёдзь (1630) і інш. У 1945 г. кнігі перадалі ў бібліятэку Літоўскай ССР. У Вільнюсе захаваліся і іншыя кнігі, надрукаваныя ў друкарні Луцкевіча ў Празе (Книги четвертого, зовыме Числа (1519)), а таксама Статут ВКЛ 1588 г.

На Рускай Поўначы

Значная колькасць беларускіх кніг XVI—XVII стст. звязана з Рускай Поўначчу. Большая частка кніг выйшла з друкарні Мамонічаў. Манастыры Рускай Поўначы славіліся буйнымі кнігасховішчамі і бібліятэкамі, дзе да нашага часу захаваліся старадрукаваныя выданні. Ці ёсць там беларускія выданні? Кнігі ў тым ліку ўкладалі ў царквы. Сярод уладальнікаў і ўкладчыкаў беларускіх выданняў XVI — першай паловы XVII стст., звязаных з Рускай Поўначчу, заўважны ўсе слаі расійскага грамадства. Жонка вядомага дыпламата князя Захарыя Сугорскага Пелагея ў 1588 г. аддала за доўг сваё Евангелле (Заблудаў, 1569) старцу Троіцкага манастыра, адзначыў Барыс Марозаў, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута славяназнаўства Расійскай акадэміі навук. У 1664 г. сёстры — манахіня Максіміла Андрэеўна і княгіня Ганна Шахоўская — укладваюць у Нілаў-Сорскі скіт віленскае Евангелле 1575 г. Дзяк А. А. Башмакоў у 1659 г. зрабіў уклад у Ноўгарадзе Евангеллем 1600 г. з друкарні Мамонічаў. Евангелле вучыцельнае (Вільня, 1595) уклаў паляк Станіслаў Скульскі ў царкву сяла Кіева Галіцкага павета. Буйны расійскі купец XVII ст. В. А. Басой уклаў у храм на пасадзе Красны Бор на Дзвіне Трыёдзь поспую (Вільня, каля 1609).

Пад увагай даследчыкаў, у прыватнасці Н. А. Мудровай, знаходзіцца бібліятэка славуных купцоў і землеўласнікаў Страганавых. Лічыцца, што ў зборач было шмат беларускіх выданняў. Н. А. Мудрова ў манаграфіі аналізуе звесткі на яўнасці ў Н. Р. Страганова і яго сваякоў выданняў Францыска Скарыны. З 69 захаваных друкаваных страганавіцкіх асобнікаў Н. А. Мудрова ўказвае 7 экзэмпляраў 5 беларускіх выданняў: Евангелле вучыцельнае (Заблудаў, 1569, 3 экз.), Евангелле (Вільня, 1575), Служэбнік (Вільня, 1583), Евангелле вучыцельнае (Вільня, 1595), Евангелле (Вільня, 1600).

Беларускія выданні XVII ст. захаваліся ў Кірылаўскім музеі (Валагодская вобл.): 15 экзэмпляраў Часаслова (Куцеіна, друкарня Спірыдона Собаля, 1631), Лексикон славяноросский Памвы Беринды (Куцеіна, 1653), Дыёптра (Магілёў, друкарня Максіма Вашчанкі, 1698). Ёсць асобнікі ў Чарапавецкім



Евангелле. Вільня. Друкаваў П. Мсціславец у ДOME Мамонічаў, 1575 г.

музеі бібліятэкі Новаззерскага манастыра: Брашно духовное, сиреч Псалмы (Куцеіна, 1639), Новы Запавет з Псалтыром (Куцеіна, 1639), Неба новае Іанікія Галітоўскага (Магілёў, друкарня Максіма Вашчанкі, 1698). У Валагодскім абласным музеі засведчаны два выданні XVI ст. беларускага друку — два першыя віленскія выданні Пятра Мсціслаўца: Евангелле 1575 г. і Псалтыр 1576 г. (тут маецца запіс XVI — XVII ст. пра ўклад ці ў Сафійскі сабор, ці ў храм Уладзімірскай іконы). У Нацыянальным музеі Рэспублікі Кому ў Сыктыўкаркі захоўваецца віленскі Служэбнік 1583 г.

Самая рэдкая беларуская кніга XVI ст., як адзначыў Барыс Марозаў, — загадкавае выданне Васіля Цяпінскага — Евангелле, надрукаванае не пазней за 1580 г., магчыма, у яго родавым маёнтку Цяпіна на Віцебшчыне. Абодва няпоўныя экзэмпляры захаваліся ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы і Архангельскім краязнаўчым музеі.

Перспектыўна ствараць базы даных, лічыць Барыс Марозаў, які дазваляюць рэканструяваць старажытныя Паўночныя бібліятэкі. У прыватнасці, у электронным праекце «...Явить миру Сийское сокровище: Антониево-Сийский монастырь: из прошлого — в будущее» ў раздзеле «Книги карилловского шрифта библиотеки Антониево-Сийского монастыря», што адкрываецца ўнікальным Евангеллем Васіля Цяпінскага 1580 г., прадстаўлены: Дыёптра (Еўе, друкарня Віленскага брацтва Св. Духа, 1612 — РДБ) і Новы Запавет з Псалтыром (Куцеіна, 1652 — БАН). Адметна, што ў гэтым спісе друкаваных кніг манастырская бібліятэка XVII ст. маюцца амаль усе выданні Верхняй друкарні Сімяона Полацкага, заўважыў Барыс Марозаў.

У Самары

У Самарскай абласной навуковай універсальнай бібліятэцы беларуская частка збору старадрукаваных выданняў налічвае 23 экзэмпляры. У ліку іх — адно з першых Евангелій на царкоўнаславянскай мове — Евангелле вучыцельнае, або тлумачальнае, складальнікам якога лічыцца балгарскі асветнік IX — X стст. Канстанцін Праслаўскі, адзначыла Ларыса Сташанкова, галоўны бібліятэкар Самарскай абласной універсальнай навуковай бібліятэкі. Выдадзена Евангелле ў друкарні братоў Мамонічаў у Вільні ў 1595 г. На гэтым асобніку Евангелля ёсць запіс, распавяла Ларыса Сташанкова, што кнігу купіў у 1707 г. (1598 ад Р.Х.) дзяк Дзмітрый Аляб'еў на Дзеравяніцу. Гэта значыць, кніга прызначалася Дзеравяніцы — дзеравяніцкаму манастыру, што існаваў у першай палове XIV ст. на правабярэжжы ракі Дзеравянкі каля Вялікага Ноўгарада. Ён падтрымліваў шчыльную сувязі з Сафійскім саборам. Такім чынам, укладны запіс вельмі карысны. Было б цікава даведацца, спадзяецца Ларыса Сташанкова, ці ёсць падобныя ўкладныя запісы ў выданнях старадрукаваных збораў іншых бібліятэк.

Дзе яшчэ пульсуюць беларускія старадрукі?

Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

ВЯРТАННЕ

У Мінску прадставілі ўнікальныя фотаздымкі Льва Дашкевіча

Грандыёзная падзея адбылася на мінулым тыдні ў Мінску. У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка да 135-годдзя з дня нараджэння фотамастака Льва Дашкевіча і паэта Янкі Купалы, на якой прадстаўлены ўнікальныя фотаздымкі з жыцця творцаў. Вялікая частка экспазіцыі прысвечана сяброўству і сумеснай працы знакамітых асоб — фатографа і паэта. Арганізатарамі праекта выступаюць Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Нацыянальны гістарычны музей і Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

Выстаўка знаёміць з рэдкімі здымкамі: прадстаўлены арыгіналы фатаграфічных работ Льва Дашкевіча, выкананыя майстрам у розных манерах і тэхніках з 1900 па 1950 гады, асабістыя рэчы фатографа з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, а таксама новыя матэрыялы, якія былі знойдзены апошнім часам.

На адкрыццё выстаўкі з Масквы прыехаў унучка рускага фотамайстра Леў Дашкевіч-малодшы і па гістарычнаму музею сямейную фотакамеру.

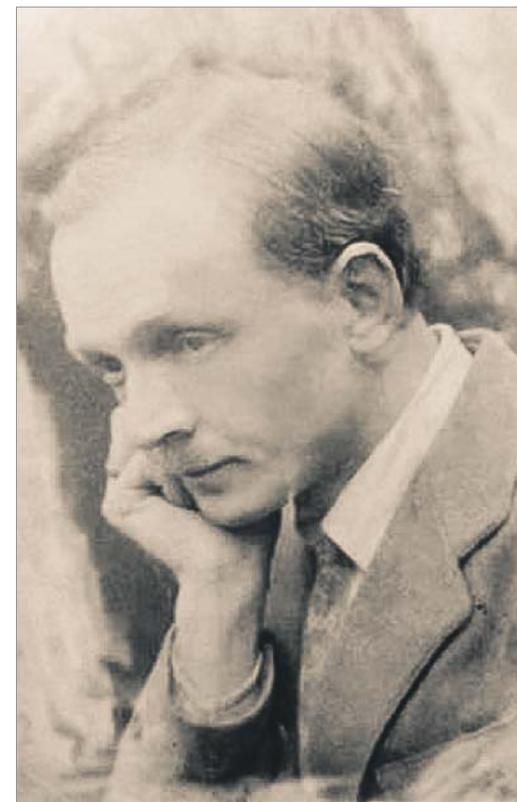
— Гэта найбольш поўны збор работ майстра ў Беларусі. Работы таго часу безыменныя, але Леў Дашкевіч змог у іх захаваць вялікі зрэз гісторыі, — падкрэслівае ўнук фотамастака. — Таму не хочацца даваць яго фатаграфіям імёны, у іх хочацца паглыбляцца. У Францыі майстар асвоіў высакародныя метады друку фатаграфіі. На выстаўцы прадстаўлены некалькі здымкаў на акварэльнай малявальнай паперы. Гэта вельмі рэдкая тэхніка друку. У гісторыі беларускай фатаграфіі такіх фатографаў больш няма. За сто гадоў да нас ён ужо ведаў, як зрабіць фатаграфію вытанчанай. Гэта другая выстаўка аўтара ў краіне. Першая была ў 2002 годзе, менавіта тады беларускія фатографы паспрабавалі паўтарыць усе тэхнікі, у якіх працаваў Леў Дашкевіч. Многія пасля таго працягваюць у іх працаваць, нібыта прайшлі школу фатаграфіі майстра.

Льва Дашкевіча доўгі час называлі забытым фотамастаком. Яго імя вярнулася дзякуючы ізраільскаму фотамастаку Аліку Замосціну, які ў архіўным аддзеле Нацыянальнага гістарычнага музея стаў праглядаць старыя фотаздымкі, увагу прыцягнулі тыя, што быццам намалёваныя пэндзлем.

— Гісторыя нашай выстаўкі развівалася па дэ-тэктывым сюжэце. Справа ў тым, што частка творчай спадчыны Льва Дашкевіча імя яго нападзілі, — распавядае ўнук нага гістарычнага музея. — Яны навуковы супрацоўнік і на ўнікальныя тэхнікі захаваныя і LD. Яна працавала ў тых было дашкевіч. Імя

**МАСТАЦТВА
ПАНЯДЗЕЛАК**

рафіі былі беражліва ў правёў ізраільскі фотарэканструкцыі Барыс Равіч, ка майстра «Святло і цень», прэ-



Партрэт Янкі Купалы.

зентацыя якой прайшла ў Іерусаліме ў 2016 годзе. Тое, што прадстаўлена на выстаўцы цяпер, — паўнаватаснае вяртанне Льва Дашкевіча ў родны Мінск і прызнанне яго таленту. Цяпер Дашкевіч трывала заняў сваё месца ў беларускай культуры.

Яго работы глыбока індывідуальныя, іх лірыка і пранікнёнасць зачароўвае. Майстар таніраваў адбіткі, атрымліваў чырвона-карычневыя, зялёна-блакітныя, сінія фатаграфіі. Ён прамалёўваў контуры алоўкам і чарніламі, дзеля галоўнай задачы — стварэння эмацыянальнага, запамінальнага вобраза. Мастацтвазнаўцы падкрэсліваюць, што Леў Дашкевіч ведаў амаль усё не толькі пра фатаграфію свайго часу, але і цяперашняга. Сярод яго герояў не сустрэнеш звычайных твараў і безэмацыянальнасці. Ён ствараў фатаграфічныя паэмы.

Леў Дашкевіч першы ў Беларусі распрацаваў і стаў чытаць курс лекцый па фатаграфіі. Акрамя прафесійнага захаплення фатаграфіяй, ён займаўся навуковымі даследаваннямі ў галіне рэнтгенаграфіі, вывучаў уплыў біялагічнага ультрафіялету на тропіку і рэгенерацыю тканак, у выніку распрацаваў унікальную метадыку паскоранага жывлення ранаў.

Вікторыя АСКЕРА



Будынак Беларускага дзяржаўнага музея ў Мінску, 1923 г.

ЧАЛАВЕК З ДРАПІНАМІ НА СЭРЦЫ

Памяць, што жыве ўнутры чалавека, — унікальны скарб, раскрыўшы які можна даведацца пра важныя рэчы. Не кожны з нас жадае капацца ў сваёй памяці, але ж калі даводзіцца, то і сябе мы пазнаём з іншага боку. Мастак Уладзімір Табушаў праз сваю памяць раскрыў шмат важных і кранальных падзей. Упершыню ў Мінску ў галерэі «Арцель» адкрылася персанальная выстаўка яго работ «Цяпло душы».

Унікальнасць экспазіцыі вызначае асоба самога аўтара, бясспрэчная рознабаковасць яго таленту, віртуознае валоданне тэхнікамі старой школы. На персанальнай (на жаль, не прыжыццёвай) выстаўцы работ прадстаўлены шмат колу ўпершыню.

Уладзімір Табушаў — пакаленне, якое пачало з'явіцца ў першыя дні вайны на фронт і прайшоў усю вайну да Берліна. Сям'я не паспела эвакуіравацца і апынулася ў акупаваным горадзе. У 1942 годзе фашысты адправілі маці разам з маленькім Валодзем эшалонам у Германію. Там, у так званых працоўных лагерах Уладзімір Пятровіч з маці прабілі да канца вайны. Дзень Перамогі стаў для іх галоўным святам на ўсё астатняе жыццё.

Таму ў кожным слове пра вайну ў ім адраджалася бездань жывых вобразаў, што знайшлі адлюстраванне ў творчасці. На выстаўцы дакладна бачна, што аўтар хацеў расказаць: вайна — гэта не толькі працэс, але і людзі з рознымі поглядамі, характарамі і мэтамі.

Уладзімір Табушаў скончыў графічнае аддзяленне Беларускага тэатральна-



«Вязьніка. Дух-велікан». 1981 год.

мастацкага інстытута. Пасля выкладаў у ім на аддзяленні ткачоў і мадэльераў, вёў малюнак. Працаваў мастаком газеты «Чырвоная змена», з 1975 па 1993 год — мастацкім рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва». Аформіў шэраг кніг. Удзельнічаў у рэспубліканскіх і саюзных выстаўках.

Творца валодаў тэхнікай акварэлі, пастэлі, пяра, рэдкай цяпер гравюры. Яго работы вылучаюцца пранікнёнасцю, тонкасцю каляровых спалучэнняў, псіхалагізмам. У памяці людзей, якія добра ведалі Уладзіміра Пятровіча, ён застаўся чалавекам інтэлігентным, велікадушным, высакародным, прыстойным, сціплым, жыццярэдасным, прыгожым не толькі знешне, але і ўнутрана. Ён вельмі любіў жыццё, людзей, прыроду і кветкі.

Прадстаўленыя ў аснове экспазіцыі гравюры на ваенную тэматыку поўныя ўнутранага надрыву і экспрэсіі. Гэта не проста памяць пра вайну — гэта драпіны на сэрцы. Зусім іншы змест — на партрэтах мастака. Лірычныя, спакойныя акварэльныя «Дзяўчына з бантам», «Раніца», дзе тонка перададзены таямнічы і няўлоўны дзявочы свет. Запалам і маладосцю зараджае партрэт 15-гадовай Тані. А востры погляд старога з алоўкавага партрэта бянтэжыць. Міжволі ўспамінаеш Гоголя і верыш, што ўначы стары выходзіць з рамы. Кожны партрэт, прадстаўлены на выстаўцы, — гісторыя, маленькі сувет унутры кожнага ўвасобленага героя.

Многія з прадстаўленых на выстаўцы твораў маюць не толькі мастацкую, але і гістарычную каштоўнасць, напрыклад, гравюра «Мінск», выкананая ў 1950 — 1960-х гадах. Ці гравюра і малюнак алоўкам старых (1950 — 1970-я гады), якія раскрываюць характар і тып людзей таго часу.

Несумненную каштоўнасць уяўляе і сама так званая старая школа, яркім прадстаўніком якой і быў Уладзімір Табушаў.

Наталля ТАБУШАВА, жывапісец, магістр мастацтвазнаўства



«Дзяўчына з бантам». Канец 1960-х гадоў.

Каханне, грошы і медыкі ў трыадзінстве «Лістапада»

Праз некалькі тыдняў сталіцу захопіць магія кінематографа — адкрыецца XXIV Міжнародны кінафестываль «Лістапад». Праграму арганізатары раскрываць не спяшаюцца, але некаторымі цікавымі фактамі пра сёлетні кінафорум, які адбудзецца з 3 па 10 лістапада, усё ж падзяліліся.

ЗА ПАЧУЦЦЯМІ!

Кажуць, што лёс карабля залежыць ад яго назвы. Але насамрэч што можа быць больш важным за дэвіз? Штогод арганізатары кінафестывалю прыдумваюць арыгінальныя слоганы, і сёлетні — не выключэнне. «Лістападаўскія» стужкі глядач убачыць пад слоганам «Ісціна, любоў і прыгажосць». Чаму? Дырэктар конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік» Ігар Сукманаў патлумачыў, што менавіта гэтыя словы, гэтыя пачуцці і з’явы — трыадзінства, якое немагчыма аддзяліць ад прыроды кінематографа: «Выбітны рэжысёр Жан-Люк Гадар сцвярджаў: “Кіно служыць менавіта для таго, каб даць магчымасць бачыць”. Бачыць ісціну, паколькі малянак сам па сабе заўсёды праўдзівы. Бачыць прыгажосць свету, якая можа хавацца ў грубай рэальнасці і раскрывацца ў майстэрскіх мізансцэнах, палітры гукаў, акцёрскай кінагеніі. І, вядома, бачыць любоў — рухавік усялякага сюжэта, пачуццё, якое здольна пераўтварыць чалавечы сусвет і без якога неймаверна вялікае мастацтва». У сваю чаргу арганізатары абяцаюць глядачам сустрэчы менавіта з такімі фільмамі: яны будуць зачароўваць, распавядуць пра сумленне і пакажуць гарачыя пачуцці.

ЦЭНЫ НА ЖЫЦЦЁ

Вядома, што фільм-адкрыццё фестывалю — гэта заўсёды нешта выбітнае, часам за межамі разумення. Сёлета конкурсную праграму «Лістапада» адкрые якраз такая карціна — «Арытмія» расійскага рэжысёра Барыса Хлебнікава, прэм’ерны паказ якой адбудзецца ў межах дыялогі адкрыцця 3 лістапада ў кінатэатры «Масква».

Барыс Хлебнікаў ствараў «Арытмію» разам з вядомай сцэнарысткай Наталляй Мясчанінавай (вучаніца дакументалісткі Марыны Разбегкінай), якая працавала над фільмам «Камбінат «Надзея»». Адна з абавязковых і характэрных рыс фільмаў Хлебнікава — акцёр Аляксандр Яцэнка. Рэжысёр адзначыў, што кастынг

на галоўную ролю ладзілі цягам чатырох месяцаў, але спыніліся на любімым акцёры. І рашэнне падаецца правільным: за ролю Яцэнка атрымаў узнагароды на «Кінатаўры» і ў Карлавых Варах. Наогул, саму «Арытмію» можна назваць правільным рашэннем: у Сочы, дзе заваяваў Гран-пры, фільм атрымаў прыз глядацкіх сімпатый і разглядаўся ў якасці намінанта на прэмію «Оскар» ад Расіі.

«Арытмія» — гэта «вытворчая» драма нікаў «хуткай дапамогі». Тыя, хто ў адзначаюць, што гэта экскурс у б-

сцэнарый. Словам, будуць парады, якія можна выкарыстаць на практыцы. Дарадцамі стануць людзі з багатым досведам работы на рынку кіно: напрыклад, Ганна Гудкова, арганізатар пітчынг на кінафестывалі «Кінатаўр», якая працавала над карцінамі «Піцер FM», «Усе памруць, а я застануся», «Метро», серыялам «Знахар». Сярод тых, хто будзе ацэньваць работы ўдзельнікаў платформы, ёсць і міжнародныя эксперты: італьянскі кінакрытык і праграмны кансультант Венецыянскага кінафестывалю Франчэска Джай Біа; каардынатар лекта MIDPOINT (які супрацоўнічае з Інстытутам «Sundance», праграмай «Berlinale Talents») Хрысціна Плогнёва з Чэхіі; прадзюсар і член адборачнай камісіі капрадукцыйнага рынку ў Італіі When East Meets West Даніэль Хачэвар. Пітчынг праектаў платформы пройдзе 6 лістапада.

ДЗЕ ТЛУМАЧЭННІ?

Шчасна шукаюць усе, у тым ліку і героі кінастужак. Гэтаму будзе прысвечана праграма дакументальных фільмаў «Мужчынскае-жаночае», дзе рэжысёры 4 стужак паспрабуюць даць тлумачэнне пачуццям, прыцяжэнню і, вядома, каханню.

Апантаным сучаснасцю цікавы будзе фільм «Новае жыццё Гогі»: герой вяртаецца з-за кратаў і шукае нявесту праз інтэрнэт. Зразумела, сапраўдная аказваецца не вельмі падобнай да свайго профілю ў інтэрнэце, але прэтэндэнтка на руку і сэрца — баявая жанчына, якая вырашае ўступіць у барацьбу за новую сябе і любоў Гогі. Яшчэ адзін кінематаграфічны дыямент — стужка «Нарру». Карціна ўнікальная, бо аўтарам створана экранізацыя ўласнай гісторыі: бацька рэжысёра хоча ажаніцца з маладой тайскай жанчынай. Ужо цяпер сюжэт выклікае шмат пытанняў: што з розніцай ва ўзросце ды менталітэце? Каб разабрацца ў забытанай сітуацыі, рэжысёр разам з бацькам накіроўваецца ў Тайланд: асабістая гісторыя ператвараецца ў прыгодніцкае кіно на тэму кахання. Пакорлівасць любові з боку розных узростаў вывучае стужка «Avec L'Amour»: гісторыя кахання пажылога прафесара і яго захаплення — рэтрамобіляў. Але ці ёсць у гэтым трохкутніку месца для жонкі? Закрые «пачуццёвую» праграму польскае кіно «Вузы» пра сапфіравае вяселле пары, у якой не абышлося без здрадніцтва.

Дырэктар праграм неігравага кіно Ірына Дзям’янава адзначае: «Усё тлумачыцца каханнем! Як інакш можна зразумець, чаму геранія прымае дзівацтва свайго мужа і шмат гадоў аплачвае яго хобі? І мужчыны, і жанчыны ідуць на ўступкі, але, забягаючы наперад, скажам: пакуль 4:0 на карысць жанчын».

Маргарыта ДЗЯХЦЯР



Кадр з фільма «Арытмія» (рэж. Б. Хлебнікаў).

саркастычнасцю, гумарам і пшчотай. Галоўныя героі — урачы, таму, безумоўна, ведаюць цану жыцця, але часам ставяць жыцці іншых перадусім. Што тычыцца ўласнага — сям’і, кар’еры, асабістых памкненняў, — гэта пачакае. Барыс Хлебнікаў паставіў перад сабой і камандай нялёгкую задачу — адказаць на пытанне: «Што ж выратаваць лягчэй: іншых ці сябе?»

ГАЛІВУД ПА-БЕЛАРУСКУ

Як і падчас мінулагадніх фестываляў, сёлета на «Лістападзе» будзе працаваць індустрыяльная платформа: арганізатары абяцаюць навучыць ствараць сцэнарыі на мільён. Дарэчы, беларускі сцэнарый «Саламонава гара» атрымаў спецыяльны прыз журы *ScriptTeast* на сёлетнім Канскім кінафестывалі. Магчыма, гэта толькі пачатак паспяховасці айчынных сцэнарыстаў?

На індустрыяльнай платформе міжнародныя эксперты будуць даваць удзельнікам рэкамендацыі па тэхніках стварэння гісторый для кіно, распавядуць, як прадаць

Сусветная прэм’ера — па-беларуску

У сусвеце кінематографа працягваюць у сусветнай гісторыі — 500-годдзю «Беларускія ўікенды» прадстаўляе вялікія экраны ў беларускай а-

Для маштабнай прэм’еры Фільм зняты ў 2017 годзе дача запрашаюць цыі разгортва Лютэра. 1-

ня, а сь невяпад беларусаў дадае яшчэ Прэм’ера да 8 лістапада. галічных кінатэатрах: *velcom cinema*, абодвух *Silver Screen*, а таксама ў «...ры», «Беларусі» і «Маскве». У лістападзе «Шторм» выйдзе ў рэгіянальны пракат.

У такім выглядзе праект «Беларускія ўікенды» рэалізуецца ўпершыню за ўвесь час свайго існавання: паказы пройдуць у некалькіх кінатэатрах Мінска, а час пракагу фільма не абмяжуецца выхаднымі — працягнецца амаль два тыдні! Кіраўнік праекта «Беларускія ўікенды» Андрэй Кім адзначыў, што «Гэта стала магчымым, у першую чаргу, дзякуючы той велізарнай цікавасці, якой карыстаюцца ўсе мерапрыемствы ў рамках “Беларускіх ўікендаў”, і, вядома, дзякуючы актыўнай падтрымцы з боку нашых партнёраў».

СВЯТА СУР’ЁЗНАЙ АЦЫІ

Пакуль беларускія анімат... свеце і бяруць Пудзел у замежных к... дзіцячы сад» Марыны Лук’янавай і... міжнародным кінафе- стывалі дзіцячых... у Беларусі рыхтуюцца да 2017», які пройдзе ў Магілёве

фільмаў з 46 краін, з іх 50 стужак прад- німаеўцы» пакажуць новыя мультфільмы, які... даю. Варта адзначыць, што сярод краін-удзель- ніц... будуць прадстаўленыя стужкі з Усходняга Тымору, М’янм... кх Эміратаў, Тайланда, Уругвая, Філіпін, Паўднёва-Афры- канска... дарэчы, Беларусь на «Анімаеўцы» прадставіць тры фільмы: «І месяц...» Юліі Рудзіцкай, «Незвычайны дзіцячы сад» Руслана Сінкевіча і Марыны... янавай і «Няньчыны казкі» Алены Пяткевіч.

Журы чакае складаны выбар: акрамя ўладальніка Гран-пры эксперты вызначыць пераможцаў у 19 дарослых і дзіцячых намінацыях. Па традыцыі лепшыя мульты- плікатары атрымаюць хрустальныя алоўкі.

Рэжысёр анімацыйнага кіно Ігар Воўчак, які ўзначаліў экспертную камісію конкурс- най праграмы «Анімаеўкі», адзначыў, што ў аснове сёлетняй праграмы — фільмы, якія можна назваць эксклюзіўнымі, бо яны рэдка даступныя для шырокай публікі. Да таго ж кінематаграфіст нагадаў, што анімацыйнае кіно — гэта не толькі дзіцячыя стужкі.

КІНО ПЯТНІЦА 20.10

КІНО ЧАЦВЕР

Імя на афішы як знак: канцэрт немагчыма прапусціць. Яшчэ з першых выступленняў скрыпача Арцёма Шышкова адчувалася: у Беларусі з'явілася зорка. Лаўрэатка звання прэстыжных міжнародных конкурсаў (іх больш за паўтара дзясятка) гэта толькі пацвярджалі. Выхаванец Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, які ўдасканалваў сябе ў Венскім інстытуце музыкі, а цяпер чаканы госць прыстыжных сусветных канцэртных пляцовак, распавядае пра спецыфіку працы музыканта-фрылансера:

— Цяпер я шмат часу правожу ў Берліне, дзе ўдзельнічаю ў праекце, астатні час езджу па ўсім свеце з канцэртамі. Гэта не значыць, што я аддаю перавагу такому ладу жыцця. З задавальненнем сядзеў бы недзе ў вёсцы, калі б там была канцэртная зала, іграў бы ці выкладаў. Дарога вельмі стамляе: калі пачынаецца канцэртны тур, то пераезд можа быць кожны другі дзень — выступаю з аркестрам, з камерным квартэтам, бываюць фестывалі, сольныя выступленні.

— Памятаю, як вы шчыра хацелі быць патрэбным на радзіме...

— Я сапраўды не хацеў з'язджаць. Прычынай, чаму гэта здарылася, стала запрашэнне ў квартэт ад музыканта, якога я лічу адным з лепшых вялянчэлістаў свету, — Габрыэля Ліпкінда. Дома я меў магчымасць рэгулярна іграць канцэрты — з аркестрам, у філармоніі, ездзіў па Беларусі. А за мяжой (мне трэба было з'ехаць дзеля рэпетыцый з квартэтам) напачатку не было ніякіх канцэртаў. Каб выжыць, я быў нават вымушаны іграць на вуліцы. Атрымаў досвед, карысны для любога музыканта: калі няма нябачнай сцяны паміж артыстам і слухачамі. Сустрэў безліч цікавых людзей, да мяне падыходзілі тыя, хто ніколі не слухаў класічную музыку, нейкія панкі, шмат музыкантаў, нават зорак... Я адчуваў сябе цалкам свабодным: рабіў тое, што падабаецца, нават калі стамляўся як сабака. Іграў каля чагыхроў — пяці гадзін у дзень. У мяне была праграма на 55 хвілін, кожную гадзіну я адпачываў 5 хвілін і потым іграў зноў. З'явіліся пастаянныя слухачы — падыходзілі і пыталіся, дзе я буду іграць наступны раз...

— Тады вы ўжо былі ў Беларусі зоркай. Як адрэагавалі бацькі на такі пачатак замежнай кар'еры?

— Не было асуджэння, было хваляванне, што я вымушаны гэта рабіць. Бо спачатку я паехаў у Парыж на месяц, потым вярнуўся ў Вену, а праз 2 тыдні паехаў яшчэ на месяц. Да таго часу ў мяне набраліся даўгі, і трэба было нечым зарабіць. Дарэчы, я зарабіў на вуліцы нядрэнныя грошы. Гэта складана, таму што трэба іграць добра: людзі проста так не даюць — у Парыжы вялікая колькасць музыкантаў. Паступова з'явіліся кантакты. Цяпер ужо я не шукаю праекты і працу, а выбіраю. Часам прымушаю сябе адмаўляцца ад чагосьці, бо бывае зашмат працы, месяцамі наогул без выхадных, арганізм не вытрымлівае: за апошнія тры гады я 3 разы хварэў з высокай тэмпературай, з-за чаго адмянілася некалькі канцэртаў.

— Ці ёсць магчымасць у такім актыўным канцэртным жыцці выконваць музыку, якую хочацца вам?

— Так. У *Lipkind Quartet* дэмакратыя, што, дарэчы, не лепшая мадэль для камернага музіцыравання. Усе музыканты высокага ўзроўню, але асобы з рознымі густамі. Габрыэль Ліпкінд — неафіцыйны лідар у квартэце. Але мы ўсё абмяркоўваем, пакуль не знойдзем кансэнсусу. Для мяне немагчыма іграць музыку, якую не люблю. Нават калі яна мне напачатку не падабаецца, цягам працэсу развучвання павінен ёю захапіцца, інакш не змагу іграць. Хіба што ў аркестры, калі мая роля не такая важная і калі працую, каб зарабіць грошы: трэба жыць, плаціць за квартэру і дапамагаць сям'і.

Але я часта ўдзельнічаю ў праектах, за якія не атрымліваю грошы ці атрымліваю няшмат: дабрачынныя ці напалову дабрачынныя, з малым бюджэтам, дзеля падтрымкі маладых музыкантаў. І ў той жа час іграю як канцэртмайстар у аркестры, дзе вельмі добрыя заробкі, але гэта не так цікава: там я раблю тое, чаго хоча дырыжор. Менавіта таму я не хачу стала працаваць у аркестры: у нейкі момант гэта ператвараецца ў руціну, нават калі выдатны рэпертуар, але творчая воля не знаходзіць выхаду. У камернай музыцы можна выражаць сябе больш поўна, чым у аркестры ці падчас сольнага выступу, калі камунікуеш толькі з самім сабой. Як у жыцці: сышліся два чалавекі — у каханні нараджаецца новае жыццё. Больш людзей камунікуе — як у сям'і, з блізкімі людзьмі, больш складаная сітуацыя.

Арцём Шышкоў:

«БЕЛАРУСКІЯ ТВОРЫ — НА БІС»

Першая скрыпка краіны пра мастацтва і экзістэнцыю

тры, дзе вельмі добрыя заробкі, але гэта не так цікава: там я раблю тое, чаго хоча дырыжор. Менавіта таму я не хачу стала працаваць у аркестры: у нейкі момант гэта ператвараецца ў руціну, нават калі выдатны рэпертуар, але творчая воля не знаходзіць выхаду. У камернай музыцы можна выражаць сябе больш поўна, чым у аркестры ці падчас сольнага выступу, калі камунікуеш толькі з самім сабой. Як у жыцці: сышліся два чалавекі — у каханні нараджаецца новае жыццё. Больш людзей камунікуе — як у сям'і, з блізкімі людзьмі, больш складаная сітуацыя.

Цяпер мне больш прыемна іграць старажытную музыку, бліжэй да барока. Тады музыка была больш шчырай. Музыка, якая пачалася ў канцы XIX — XX стагоддзі, больш ад галавы. Цяпер шмат спроб знаходжання новых музычных моў, шмат аналізу, але мала сэрца. А музыка па сваёй прыродзе прымушае нас больш адчуваць, хоць і думаць таксама.

— Ці гатовыя людзі разумець думку, што гучаць у сучасных творах?

— У Еўропе шмат фестывалаў музыкі — людзі хочаць яе мець. А ў нас сучасна, што створана ў сярдзі, хоць яна ўжо фактычна вучобы мы амаль не сутык кампазітараў нашага пакалу, можна і трэба мяняць: штога, шмат цікавай музыкі. На жаль, у музыцы маладых беларускіх кампазітараў не такая запатрабаваная ў нашым прафесійным асяродку, як класічная. Але падчас выступленняў за мяжой я часта выконваю беларускія творы на біс, у тым ліку маладых аўтараў, — выдатна ўспрымаюць. У Германіі наогул яшчэ падчас навучання будучыя кампазітары маюць магчымасць папрацаваць з музыкантамі, паслухаць свае творы ў выкананні аркестраў, камерных калектываў. Там аўдыторыя больш адукаваная і падрыхтаваная да рознай музыкі, ёсць разуменне, што ў ёй — адлюстраванне рэчаіснасці.

Рэчаіснасць мае сваё гучанне. Я люблю хадзіць па вуліцах і слухаць гукі — яны нібыта напісаная музыка, кожным разам розная, як песня дразда. Мне наогул цікавае ўсё, што можа даваць гук. Люблю імправізаваць, нават з людзьмі, якія не музыканты, неабавязкова на скрыпцы, магу ўзяць іншы інструмент — флейту, барабан, арфу... Гэта самыя жывыя моманты: адкрываюцца незвычайныя магчымасці ў інструменце.

— Ці раскрываліся для вас магчымасці скрыпкі, калі ігралі на інструменце Страдзівары? Ці на скрыпцы Гварнеры, якая належыць нашай краіне? Які інструмент цяпер у ваших руках?

— Скрыпач стварае музыку ў суладдзі з інструментам. Калі б на конкурсе каралевы Лізаветы ў Бельгіі ў мяне не было магчымасці іграць на інструменце Гварнеры, то я б не стаў лаўрэатам. Дзякуючы таму, што мая мама цягам месяца ці не штодня хадзіла ў Міністэрства культуры і яе пачуў Павел Лагушка, які тады быў міністрам, мне дазволілі ўзяць гэты інструмент, пры тым, што я не меў фармальнага права на гэта.

Ёсць цудоўныя інструменты, раскручаныя брэндзі, як Страдзівары. Мой цяперашні інструмент дзесьці грэцкага шэрагу. Але гэта харошы італьянскі майстар, а часам такі скрыпач гуляць не горш за інструменты з вядомымі імёнамі. Скрыпка



Арцём Шышкоў.

мне не належыць, яна арандаваная ў Швейцарскім фондзе, у мяне ёсць час да Новага года, каб знайсці інвестара. Такая практыка распаўсюджана, калі мецэнаты і калекцыянеры маюць інструмент: гэта што старажытны інструмент толькі гучаць, не ўставаць на канцэрт.

МУЗЫКА СЕРАДА

— Ці спасціглі скрыпку як інструмент? — Гэта бясконцы працэс. Удасканалвацца тэхналагічна можна бясконца, што і стараюся рабіць: гэта дае свабоду самавыяўлення. У гэтым наш парадокс: каб быць свабодным, трэба шмат займацца тэхналогіяй, тым, што, па сутнасці, не з'яўляецца музыкай. Чаму трэба па сто разоў паўтараць адзін і той жа пасаж? Мышцы прывыкаюць, што потым дапамагае ствараць музыку.

— Гэта было задзена ў музычнай школе — вы ж вучыліся доўга...

— Менавіта савецкая традыцыйная сістэма спецыяльных музычных школ вельмі добрая. Таму што ў Германіі такога не існуе, ці ў адзінкавых выпадках. Там часцей займаюцца прыватным чынам альбо ў прыватных школах. Наша прафесія — праца індывідуальная, яе вынік вельмі залежыць ад таго, наколькі педагог таленавіты, наколькі ў яго хапае досведу падыходзіць індывідуальна да кожнага вучня. Я пачынаў у Жанны Аркадзьеўны, жонкі Эдуарда Віктаравіча Кучынскага. Яна цудоўна працуе з дзецьмі, з ёй я атрымаў першыя поспехі, у тым ліку 2 лаўрэатствы на конкурсах. Калі нешта мог, працягнуў вучыцца ў Эдуарда Віктаравіча.

— Не глядзелі з зайздасцю на аднагодкаў, свабодных ад музыкі?

— ...Калі хлопцы ідуць іграць у футбол, а ты ідзеш іграць на скрыпцы, то ёсць тут элемент аўтсайдарства. Але не магу сказаць, што цалкам сабе ва ўсім адмаўляў. Проста кожны дзень пэўную колькасць часу павінен быць прысвяціць музыцы. Потым выходзіў і кантактаваў з сябрамі ў двары, іграў у футбол. Я лічу, што нельга дзяцей цалкам аддаваць на выхаванне вуліцы. Першыя некалькі гадоў за маімі заняткамі музыкай сачыў тата, дома мы займаліся і адпрацоўвалі тое, што мне задалі. Гэта было не заўсёды лёгка, даходзіла да слёз. Мама закрывалася са смячком, казала: «Не маю катаваць сына». Цяпер гэта ўспамінаецца са смехам...

— Ці быў удзел у конкурсах матывацыяй больш займацца?

— Не люблю конкурсы. Але яны могуць прынесці карысць, таму што ў працэсе падрыхтоўкі адбываецца мабілізацыя і вельмі хуткі рост. Аднак мне падаецца, што музыка, якая гучыць падчас конкурсу, не можа быць ацэнена: гэта не спорт, тут не можа быць дакладных вынікаў. Вельмі часта я адчуваў, што канкурсанты і члены журы маглі б памяняцца месцамі... Здавалася часам, што калі таленавіты музыкант не ўкладваўся ў нейкія рамкі, то яго падсвядома стараліся прыціснуць: яшчэ малады, а ўжо робіць неверагодныя рэчы... Хоць сама ідэя конкурсу добрая — дапамагчы таленавітаму музыканту. Але бывала адчуванне, што конкурсы ператвараюцца ў бізнес — і для членаў журы, і для канкурсантаў.

Матывацыя павінна быць не ў саперніцтве, а ў выяўленні сябе праз музыку і ў вэакцыі публікі. Асоба музыканта — гэта перш за ўсё асоба чалавека. Калі чалавек не развіты інтэлектуальна, то і ў музыцы гэта будзе выяўляцца. Каб развіваць правае паўшар'е мозга, неабходна адукавацца, чытаць. Музыканту патрэбныя кнігі, выстаўкі, музеі. Я, напрыклад, люблю маляваць. У берлінскай кватэры мы з сяброўкай малюем на балконе: творчасць я стараюся знаходзіць ва ўсім.

— Як вас знайшлі нашы музыканты за мяжой — з тры «Новая філармонія», разам з якім запісалі дыск у Парыжы?

— З імі выступаў іншы скрыпач, але так склалася, што ён не мог удзельнічаць у запісе дыску. Мне патэлефанавалі за тры дні да запісу, папрасілі дапамагчы. Да таго мы разам не ігралі, але хутка паразумеліся — і як музыканты, і па-чалавечы. Зрабілі ўдалы запіс, сталі разам выступаць.

У наступным годзе збіраюся запісаць сольны дыск, напэўна, з музыкай Баха. Калегі-сябры ствараюць новы лэйбл, прапанавалі мне зрабіць першы запіс. Павінен атрымацца цікавы праект — некалькі сесій запісу ў розных краінах: з прысутнасцю публікі, камунікацыяй, абмеркаваннем.

— Для творчага чалавека важнае асяроддзе. Ці ёсць блізкія людзі за мяжой? Дзе людзі больш адкрытыя для камунікацыі: у нас ці ў Еўропе?

— У нас людзі больш здольныя на глыбокую камунікацыю. У Еўропе капіталістычнае грамадства, зносіны больш рацыянальныя і павярхоўныя. Як чалавек, выхаваны тут, я скіраваны да размоў на глыбокія філасофскія тэмы: пра сэнс жыцця, экзістэнцыяльныя праблемы. Ёсць людзі, блізкія мне па светаадчуванню, часта перасякаюцца з беларускімі музыкантамі: шмат хто там. Цяпер гэта не варта ўспрымаць як страту для культуры краіны, як было некалі: лакацыя можа быць рознай, але ў любы момант можна прыехаць і выступіць на радзіме, я з задавальненнем іграю ў Беларусі.

Некалькі тыдняў у год стараюся зусім адыходзіць ад соцыуму і быць з блізкім чалавекам. Ці проста адзін. Таму што камунікацыя ў маім жыцці больш чым дастаткова. Такое жыццё фрылансера-музыканта: пераезды, рэпетыцыі, выступленні, прыёмы арганізатараў, пастаянная камунікацыя. Забуджваецца фон, таму патрэбны час падумаць, разабрацца ў сабе.

Ларыса ЦІМОШЫК

Візуальная гульня

Чым кранаюць творы Юрыя Якавенкі?



Фота Вікторыі Аскера.

Юрый Якавенка на адкрыцці выстаўкі.

выстаўкі Кацярына Кенігсберг. — Ён робіць настолькі нечаканыя, насычаныя работы, якія не заўсёды паддаюцца чалавечаму ўспрыманню. Бывае, немагчыма паверыць, што гэтыя творы ствараў адзін чалавек. Выстаўка нездарма называецца «Вандроўнік». Творца не разбірае падарожжа як працэс, гэта ментальнае паглыбленне аўтара ў цікавую прастору. Кожны штырх, колер мае сэнс. Рамастака касмічныя і філасофскія дзіш на іх, а пасля пачынаюць жыць. Праект паграбавана уважлівага разгляду. Сюды немагчыма хвілін, экспазіцыя трапляеш у сваю цікавы аўтару. І кантактуе з кожным аўтарам.

Мастацкія кансепцыі аўтара зачароўваюць. Сапраўды паддаецца разуменню, як чалавек можа захоўваць у галаве столькі дэталей, а яшчэ і аб'ядноўваць іх разам. Юрый Якавенка часта звяртаецца да гістарычных фактаў, трансфармуе іх у актуальную інфармацыю, надаючы характэрныя рысы сапраўднага. Работы аўтара дапускаюць мноства тлумачэнняў.

Мінск для мастака — горад дарагі і блізкі, таму выстаўка ў роднай краіне стала святам.

— Я не так часта выстаўляюся ў Мінску, але калі ўжо і з'яўляецца выпадак, то стараюся рабіць гэта ў сценах роднай Акадэміі мастацтваў, — кажа Юрый Якавенка. — Мне важна прадстаўляць сваю творчасць тут, таму што менавіта тут я магу ацаніць мае выкладчыкі, сябры, якія выкладаюць у Акадэміі мастацтваў. Ды і тут я станаўлюся бліжэй да студэнтаў, магу падзяліцца з імі досведам. Я калісьці сам быў студэнтам, і мне падабалася пераймаць досвед у

таленавітых творцаў, вучыцца новым тэхнікам, таму зараз я самамагаю сам. Прадстаўленыя творы — такая частка майго жыцця, чужыны погляд беларуса на свет і яго творчыя работы — гэта іхны думкі і пачуцці.

**МАСТАЦТВА
ЧАЦВЕР**



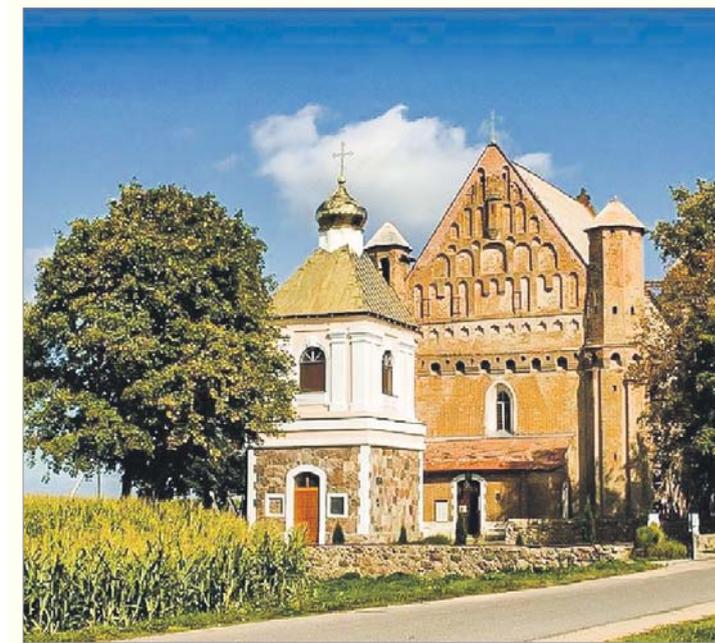
праца абрастае сэнсавымі дэталямі. Многія дэталі вытлумачальныя, а многія атрымліваюцца ў працэсе: думка высокочасовае як чорт з табакеркі, і ты паглыбляешся ў яе. Люблю дадаваць у творы колер, каб ствараць у сюжэце акцэнт. Калі ў аформленні з'яўляецца маленькая каляровая кропка, то ён, як камертон, становіцца жывым. Таксама ў творах люблю закладваць месца, куды адразу можна ўводзіць акварэль, тады работа набывае дэкаратыўнасць.

Акрамя афортаў мастак займаецца стварэннем калекцыйных кніг. Працэс складаны, але вынік таго варты: у яго кнігах ажывае не толькі сэнс, але і час. Аўтар захапляецца працэсам: вывучае кожнага героя літаратурнага твора, думае над візуальным і тактыльным успрыманнем выдання.

— Я рабіў калекцыйныя кнігі ручной работы — «Песню пра зубра» Міколы Гусоўскага і «Песнь Цара Саламона» на італьянскай і англійскай мовах, — расказвае аўтар. — Гэта спецыфічныя кнігі, якія першапачаткова не могуць каштаваць танны. У іх дорага ўсё: папера, вокладкі, яны надрукаваны па старых тэхналогіях. Гэтыя кнігі таксама жывыя. Трымаеш яе ў руках і адчуваеш, як яна літаральна дыхае, як дыхае кожная старонка. Праца над такой кнігай займае ад двух да трох гадоў. Яе нельга зрабіць у адзіночку, гэта камандная работа: хтосьці кнігу сшывае, хтосьці працуе з вокладкай. Цяпер я працую ў асноўным на замежны рынак, таму што там ёсць замовы. Я б вельмі хацеў рабіць заказы для беларусаў, але ў цяперашняй сітуацыі гэта практычна немагчыма: у краіне не прапаноўваюць тую цану, якая прымальна на замежным рынку.

Вікторыя АСКЕРА

Культурны ракурс



Царква-крэпасць Святога Архангела Міхаіла ў вёсцы Сынкавічы Зэльвенскага раёна, або Міхайлаўская царква, якая размясцілася побач са старадаўнім шляхам, — унікальны помнік беларускага дойлідства і адзін з першых храмаў абарончага тыпу ў Вялікім Княстве Літоўскім.

Невялікая царква на краі вёсачкі ўражвае ўсіх, хто прыязджае ці прыходзіць сюды, дзякуючы атмасферы, што пануе ў храме, поўным загадак і цудаў. Нават дата з'яўлення помніка дагэтуль застаецца невядомай. Паводле некаторых крыніц, царкву пабудавалі ў XV стагоддзі. Аднак падчас рэстаўрацыі знайшліся сведчанні больш ранняй яе гісторыі.

Існуе легенда, што Сынкавіцкую царкву заснаваў вялікі князь Вітаўт у падзяку за тое, што ў мясцовых лясах ён змог выратавацца ад пагоні Ягайлы. Аднак сучасныя мастацтвазнаўцы і гісторыкі архітэктуры сыходзяцца ў меркаванні, што храм быў пабудаваны ў пачатку XVI стагоддзя, магчыма, на сродкі вялікага гетмана літоўскага Крастанціна Астрожскага, фундатар падобных Траецкай і Прачысцінскай царкваў у Вільні.

У 1880 — 1881 гадах у пабудове замянілі дах, узвялі прытвор і купал над абсідай, разабралі купал

над цэнтральнай часткай царквы. Праз дзесяцігоддзе перад храмам пабудавалі бутава-цагляную двух'ярусную чатырохгранную званіцу, якую рэканструявалі ў 2007 годзе. У 1926-м царква стала філіялам навіцыята езуіцкай місіі ў Альберціне (Слонім) і цэнтрам грэка-каталіцкага прыхода. Зноў як праваслаўную царкву адкрылі напрыканцы 80-х гадоў мінулага стагоддзя.

З розных куткоў са сваімі жалыбамі і радасцямі сцякаюцца да галоўнай святыні храма — іконы Прасвятой Багародзіцы «Усецарыца» вернікі з надзеяй на цуд. І абраз дорыць ім і надзею, і цуды... Цудатворны абраз Божай Маці «Усецарыца», напісаны ў XVII стагоддзі, знаходзіцца ў Ватапедскім манастыры на Афоне ў саборным храме. З часам насельнікі Ватапеды сталі заўважаць, што ікона робіць асаблівы ўплыў на тых, хто хварэе на анкалогію. Вестка пра гэта стала хутка распаўсюджвацца па ўсім свеце, а спісы абраза сталі з'яўляцца ў шматлікіх храмах. У тым ліку і ў Беларусі.

Аляксандр САЎЧУК

Да ўвагі чытачоў! «ЛіМ» працягвае конкурс «Культурны ракурс». Умовы творчага саборніцтва змешчаны ў № 2 нашай газеты. Чакаем цікавых і крэатыўных фотаздымкаў з арыгінальным тлумачэннем.

Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Ніламедаў
Алесь Марціновіч
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zvyazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова

Нумар падпісаны ў друк
19.10.2017 у 11.00

Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1582.

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэк 220013
Заказ — 3758
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Аўтары паведамляюць прозвішча, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

